

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διεθνείς Σχέσεις και πολιτικές»**

**Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
1952-1967:
Κυβερνήσεις, Κόμματα, Ηγεσία**

Δελώτα Χριστίνα

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2014

**University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Relation
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in
« International relations and political »**

**THE EVOLUTION OF THE POLITICAL SYSTEM
1952-1967
Government, Political Parties, Leadership**

Christina Delota

Corinth, September 2014

Στους γονείς μου...

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία έγινε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτικές» του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων.

Αισθάνομαι λοιπόν την ανάγκη να εκφράσω τις ειλικρινείς και θερμές ευχαριστίες μου σε όσους με στήριξαν και συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Μάνο Παπάζογλου για την υπέροχη συνεργασία μας, τη συγκαταβατικότητα, την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και σε όλους τους καθηγητές αυτού του προγράμματος, που άνοιξαν ένα παράθυρο γνώσεων για εμένα, σε ένα πολύ ενδιαφέρον αντικείμενο, που όμως δεν είχα προσεγγίσει έως τώρα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την υπομονή, την καθημερινή τους συμπαράσταση και την αγάπη που μου έχουν δείξει αλλά και τον Γιώργο που δήλωνε συνεχώς σίγουρος ότι θα μπορούσα να τα καταφέρω σε όλα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	7
Abstract	8
Κατάλογος Πινάκων	9
Εισαγωγή	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η Συντηρητική Παράταξη στην εξουσία

1.1 Η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού υπό την ηγεσία του Α. Παπάγου	11
1.2 Νέα εποχή: Η διακυβέρνηση της ΕΡΕ υπό την ηγεσία του Κ. Καραμανλή	16
1.3 Διασφάλιση του status quo και εκλογές	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η Κεντρώα Παράταξη στην εξουσία

2.1 Η κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου υπό τον Γ. Παπανδρέου	35
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η όξυνση της πολιτικής κρίσης και η κατάρρευση της Δημοκρατίας

3.1 Από τα γεγονότα του 1965 στη δικτατορία της 21 ^{ης} Απριλίου	49
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Οι λόγοι αποτυχίας του μετεμφυλιακού πολιτικού συστήματος

4.1 Το σύνταγμα του 1952	59
4.2 Ο ρόλος της ηγεσίας: Κ. Καραμανλής και Γ. Παπανδρέου	61
4.3 Εξωκοινοβουλευτικοί θεσμοί	
4.3.1 Στρατός – ΙΔΕΑ	64
4.3.2 Παλάτι – ΗΠΑ	66
Συμπεράσματα	68

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69
---------------------	-----------

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ 1952-1967: Κυβερνήσεις, Κόμματα, Ηγεσία

Περίληψη

Το μεταπολεμικό πολιτικό σύστημα κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις χρόνιες πολιτειακές και πολιτικές παθογένειες, αλλά και τις νέες διαιρέσεις και ζητήματα που προέκυψαν έπειτα από τον εμφύλιο, καθώς και τη διαίρεση της Ευρώπης. Κυβερνήσεις και κόμματα όφειλαν να διαμορφώσουν τους όρους πολιτικής σταθερότητας, ειρήνης και ανοικοδόμησης της χώρας. Η εργασία εξετάζει την εξέλιξη του πολιτικού συστήματος κατά την περίοδο 1952-1967. Ειδικότερα, η εργασία αξιολογεί την πορεία συγκρότησης παρατάξεων και κομμάτων, τη λειτουργία των κυβερνήσεων και την επίδραση εξωκοινοβουλευτικών και εξωπολιτικών παραγόντων από την σκοπιά του εκδημοκρατισμού. Αναζητεί σύνθετους λόγους για τα προβλήματα και τις αδυναμίες που παρατηρήθηκαν και τελικά για την κατάρρευση του πολιτικού συστήματος, την κατάλυση των δημοκρατικών ελευθεριών το 1967 και την επικράτηση ενός αυταρχικού καθεστώτος.

THE EVOLUTION OF THE POLITICAL SYSTEM 1952-1967

Government, Political Parties, Leadership

Abstract

The postwar political system had to deal with the chronic state and political ills, but also new divisions and issues that emerged after the Civil War and the division of Europe. Governments and parties ought to shape the terms of political stability, peace and rebuilding the country. The paper examines the evolution of the political system in the period 1952-1967. In particular, it assesses the state constitution factions and parties, operation of governments and extra-parliamentary influence and extra-political factors from the perspective of democratization. Searches complex reasons for the problems and weaknesses observed and finally for the collapse of the political system, the abolition of democratic freedoms in 1967 and the prevalence of an authoritarian regime.

Κατάλογος Πινάκων

Αριθμός Πίνακα	Τίτλος Πίνακα	Σελίδα
1.1	Εκλογές 16 Νοεμβρίου 1952	13
1.2	Εκλογές 19 Φεβρουαρίου 1956	18
1.3	Εκλογές 11 Μαΐου 1958	20
1.4	Εκλογές 29 Οκτωβρίου 1961	28
2.1	Εκλογές 3 Νοεμβρίου 1963	37
2.2	Εκλογές 16 Φεβρουαρίου 1964	38

Εισαγωγή

Μετά το 1949 για την Ελλάδα ξεκινά μια νέα περίοδος αφού αποτελεί μια χρονολογία σταθμό στην πολιτική ιστορία της χώρας, η οποία συνδέεται με την έξοδό της από τον εμφύλιο πόλεμο. Ο πόλεμος αυτός ξεκίνησε το 1946 μεταξύ του Ελληνικού Στρατού και των ανταρτών του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας που ήταν προσκείμενοι στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας. Επρόκειτο ουσιαστικά για έναν εθνικό διχασμό μεταξύ των αστικών δυνάμεων (Δεξιάς και Κέντρου) και της Αριστεράς. Μεγάλος αριθμός πολιτών, υποστηρικτές της κομμουνιστικής παράταξης, εξορίστηκαν ή κατέφυγαν οικειοθελώς σε άλλες κομμουνιστικές χώρες. Το τέλος του εμφυλίου αφήνει πίσω του μια χώρα ερειπωμένη από τις θηριωδίες και των δυο πλευρών, που τη μαστίζει η φτώχεια.¹

Η μεταπολεμική περίοδος βρίσκει την Ελλάδα να διοικείται από πολυκομματικές κυβερνήσεις, τις οποίες χαρακτήριζε η απόλυτη αστάθεια. Το ΚΚΕ είναι πια μια παράταξη που δεν συμμετέχει στις εκλογικές διαδικασίες, έχει τεθεί σε καθεστώς παρανομίας και τα μέλη του αντιμετωπίζουν συνεχώς εξορίες, στρατοδικεία ακόμα και εκτελέσεις. Η ηγεσία του κόμματος εγκαταστάθηκε στο Βουκουρέστι και καθοδηγούσε τη δράση πολλών παράνομων οργανώσεων. Μετά τη λήξη του πολέμου ο κοινοβουλευτισμός παρουσιάζεται αποδυναμωμένος και τα κόμματα είναι προσωποπαγή και χωρίς ουσιαστική οργάνωση.²

Η επιρροή των Αμερικανών είχε ξεκινήσει ήδη από το 1947, οι οποίοι μάλιστα δεν έβλεπαν με συμπάθεια τον θεσμό της βασιλείας εξαιτίας των σχέσεων μεταξύ παλατιού και Λονδίνου. Βέβαια η κατάσταση αυτή αλλάζει γρήγορα αφού η Αμερική, την πρώτη περίοδο τουλάχιστον, αρχίζει και βλέπει το παλάτι ως σύμμαχο της ενάντια στον κομμουνισμό.³

¹Peter Siani-Davies, Stefanos Katsikas (2009) National reconciliation after civil war: The Case of Greece, p.563 Journal of Peace Research.

²«Σύγχρονες Μορφές Διακυβέρνησης – Πολιτικά και επικοινωνιακά συστήματα στην εποχή των δικτύων» του Α. Καρβούνη σελ.97 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝ, ΑΘΗΝΑ 2006).

³«Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ. 19-26 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ ΠΑΡΑΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

1.1 Η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού υπό την ηγεσία του Α. Παπάγου

Στις αρχές του 1950, οπότε ξεκινά και η μεταπολεμική περίοδος, η Αμερικανική αποστολή στην Ελλάδα αλλάζει πάλι τη στάση της απέναντι στο παλάτι με τη δικαιολογία ότι δεν υποστηρίζει τον Αλέξανδρο Παπάγο στην προσπάθειά του να ανέλθει στην εξουσία.⁴

Τα έτη 1951-1952 η πολιτική ζωή της Ελλάδας είναι ταραχώδης. Οι κυβερνήσεις διαδέχονται η μια την άλλη και δεν υπάρχει καμία σταθερότητα. Τα νέα μεγάλα κόμματα που δημιουργούνται τη διετία 1950-1952 έχουν βέβαια ένα κοινό, βασίζονται σε μια πολιτική που στοχεύει στο μέλλον και έχει σαν βασικά της χαρακτηριστικά την οικονομική ανάπτυξη, την εθνική ασφάλεια και τη σταθερότητα.⁵ Η κατάσταση αυτή όμως αλλάζει άρδην όταν στη χώρα γίνονται βουλευτικές εκλογές στις 16 Νοεμβρίου 1952 υπό την υπηρεσιακή κυβέρνηση του ανώτατου δικαστικού Δημήτρη Κιουσόπουλου. Ο αριθμός των εδρών ανήλθε πλέον στις 300 και ύστερα από συμφωνία των υποψηφίων Αλέξανδρου Παπάγου και Νικολάου Πλαστήρα, στη Βουλή επικράτησε το πλειοψηφικό σύστημα.⁶

Από τις εκλογές του 1952 αναδείχθηκε μεγάλος νικητής ο Αλέξανδρος Παπάγος, κερδίζοντας τη συντριπτική πλειοψηφία των ψηφοφόρων και των εδρών. Η

⁴«Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ. 19-26 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

⁵Konstantina E. Botsiou (2009) New Policies, Old Politics: American Concepts of Reform in Marshall Plan Greece, *Journal of Modern Greek Studies*, p.230, Volume 27, Number 2.

⁶«Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ. 36 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

ορκωμοσία της νέας κυβέρνησης του «Ελληνικού Συναγερμού» έγινε μόλις τρεις μέρες μετά και ανέλαβε αμέσως εξουσία.⁷

Πίνακας 1.1
Εκλογές 16 Νοεμβρίου 1952

Κόμματα	Ποσοστά %	Έδρες	
Ελληνικός Συναγερμός	49,22	247	
ΕΠΕΚ - Κ.Φ.	34,22	51	
Λ.Κ.	1,05	-	
ΕΔΑ	9,55	-	
Ανεξάρτητοι Δεξιοί	0,57	-	
Μικρά Κεντρώα Κόμματα	1,55	2	Εκλογικό Σύστημα: Πλειοψηφικό
Ανεξάρτητοι υποστηριζόμενοι από Κ.Φ.-ΕΠΕΚ	1,79	-	
Συνδυασμοί Δημοκρατικής Συνεργασίας	1,73	-	
Διάφοροι	0,31		

Πηγή: Βουλή των Ελλήνων

Ο νέος πρωθυπουργός προχωρεί αυθωρεί σε δραστικές αλλαγές στο εσωτερικό, προωθώντας τη συγχώνευση της Εθνικής Τραπέζης με την Τράπεζα Αθηνών, κάνοντας υποτίμηση της δραχμής⁸ και αντικαθιστώντας την ηγεσία της αστυνομίας και του στρατού. Πράξη που φαίνεται πως ήταν αποτελεσματική αφού η αστυνομία, λίγες μέρες μετά, παρουσιάζει μια μεγάλη επιτυχία, συλλαμβάνοντας τον από οκταετίας καταζητούμενο κομμουνιστή Νικόλαο Πλουμίδα, φανερώνοντας έτσι όμως

⁷«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Β΄» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 13 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

⁸«Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ.180 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

και το σκληρό πρόσωπο της κυβέρνησης του Συναγερμού απέναντι στην Αριστερά. Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της χώρας ο Παπάγος διατηρεί έναν φιλοαμερικανικό προσανατολισμό και τάσσεται υπέρ του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ, προσπαθώντας να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με το σύνολο των χωρών.⁹

Τρία χρόνια μετά τη διάλυση της, η Βουλή συνέρχεται ξανά στις 12 Δεκεμβρίου 1952. Η κομμουνιστική Αριστερά έχει πια απομονωθεί και το Κέντρο φαίνεται να έχει ηττηθεί, με την απόλυτη κυριαρχία να βρίσκεται στα χέρια των Δεξιών.¹⁰

Υπό την κυβέρνηση του Αλέξανδρου Παπάγου συμβαίνουν σημαντικές εξελίξεις στο εσωτερικό του κράτους, όμως η αντιπολίτευση δεν έχει ιδιαίτερα ενεργό ρόλο. Ο Εθνικός Συναγερμός εδραιώνεται και ακολουθεί μια σταθερή πορεία και δείχνει με κάθε ευκαιρία την πυγμή του. Το ΚΚΕ έχει δράση υπόγεια δημιουργώντας παράνομες οργανώσεις ανά την Ελλάδα τις οποίες όμως στόχευε η κυβέρνηση. Η ΕΠΕΚ από την άλλη αποδυναμώνεται συνεχώς. Σ' αυτό βέβαια συντελεί και η ασθένεια του Ν. Πλαστήρα, ο οποίος απεβίωσε τελικά το 1953. Ο Σοφοκλής Βενιζέλος σε προσπάθεια του για ανάκαμψη του Κόμματος των Φιλελευθέρων και αφού οι διαπραγματεύσεις με την ουσιαστικά ακέφαλη ΕΠΕΚ απέτυχαν, καλεί τον φιλόδοξο Γεώργιο Παπανδρέου να αναλάβει την αρχηγία μιας και ο τελευταίος, από την αρχή που η κυβέρνηση του Συναγερμού ανέλαβε καθήκοντα, φανέρωσε την αντίθεση του σε σοβαρά ζητήματα.¹¹

Όλη αυτή την περίοδο ο Εθνικός Συναγερμός πορεύεται δυναμικά, ξεπερνά τυχόν εξεγέρσεις και με την συμπαράσταση της Αμερικής προωθεί προγράμματα για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Ο Παπάγος μάλιστα το 1953 σταθεροποίησε τις

⁹«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Β'» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 15-16 & 24 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹⁰«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Β'» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 22-23 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹¹«Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ.182-183 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

ελληνοαμερικανικές σχέσεις με τη σύναψη συμφωνιών που αφορούσαν τη συμμετοχή της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ.

Η κυβέρνηση του Συναγερμού έφερε για πρώτη φορά την ισορροπία στη χώρα μετά τον πόλεμο, αποτελώντας την πρώτη σταθερή κυβέρνηση με μακροπρόθεσμο σχέδιο, η πολιτική της οποίας δεν αντιμετώπισε σημαντικές αντιδράσεις τουλάχιστον μέχρι το 1954. Βέβαια, στην προσπάθειά του το κόμμα να διατηρήσει τον έλεγχο και την αυτοδυναμία λειτούργησε πολλές φορές αυταρχικά. Γεγονότα όπως η έντονα αντικομμουνιστική πολιτική του, η ίδρυση της ΚΥΠ και η «φίμωση» του Τύπου, του προσέδωσαν αυτόν ακριβώς τον χαρακτήρα δίνοντας έτσι την ευκαιρία στην αντιπολίτευση να κερδίσει έδαφος. Η ΕΠΕΚ έκανε λόγο για «ουσιαστική κατάργηση του Τύπου» ενώ η ΕΔΑ και Δημοκρατικό Κόμμα του Γ. Καρτάλη μίλησαν για μια δικτατορική διακυβέρνηση.¹²

Μετά τον πόλεμο και αφού το ΚΚΕ ήταν εκτός νόμου η Αριστερά δεν είχε επίσημο εκπρόσωπο. Η ΕΔΑ αποτέλεσε τον εκπρόσωπο της στη μεταπολεμική περίοδο. Έμπνευση για τη δημιουργία του κόμματος αυτού αποτέλεσαν οι εξόριστοι κομμουνιστές. Αρχικά στόχος της αποτέλεσε η συγκέντρωση της διεσπαρμένης αριστερής ψήφου στις εθνικές εκλογές. Μετά από λίγο όμως το κομμουνιστικό στοιχείο κυριάρχησε στην παράταξη αυτή, η οποία έγινε «αιχμάλωτη» της ηγεσίας του ΚΚΕ που βρισκόταν στην εξορία.¹³

Την Άνοιξη του 1954, μόλις δύο χρόνια μετά την ορκωμοσία της κυβέρνησης, ο Εθνικός Συναγερμός βίωσε κλυδωνισμούς στο εσωτερικό του. Αφορμή στάθηκε από τη μια η ρήξη στις σχέσεις του πρωθυπουργού με τον υπουργό συντονισμού Σπ. Μαρκεζίνη, γεγονός που οδήγησε στην παραίτηση του δεύτερου και στην αποχώρηση των φίλων του από την παράταξη, πλήττοντας έτσι την αξιοπιστία του κόμματος που οδηγήθηκε στον ανασχηματισμό. Από την άλλη η κυβέρνηση απέτυχε να συζητήσει ο ΟΗΕ την προσφυγή της για το Κυπριακό, το οποίο η ελληνική κοινή γνώμη είχε

¹²«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Β΄» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 92-93 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹³ «The transformation of the Greek party system since 1951» του Takis S. Pappas σελ.94 (WEST EUROPEAN POLITICS, 2011).

αναδείξει σε μείζων ζήτημα, επιδεινώνοντας έτσι την πολιτική κατάσταση. Την φθορά της παράταξης ανέδειξαν, λίγο νωρίτερα από τα παραπάνω γεγονότα και οι δημοτικές εκλογές, φανερώνοντας την ενίσχυση της αντιπολίτευσης ύστερα από την συσπείρωσή της (συνεργασία κεντρώων με την ΕΔΑ) ενάντια στη Συναγερμική εξουσία.¹⁴

Ο Αλ. Παπάγος είναι πια μόνος. Έχει χάσει την εύνοια της Αμερικής και δεν έχει την υποστήριξη του Παλατιού μιας και προηγήθηκε η σύγκρουσή του με τον τότε υπουργό εξωτερικών της Αγγλίας Άντονι Ήντεν επίσης εξαιτίας της θέσης του έλληνα πρωθυπουργού για το Κυπριακό. Η επόμενη περίοδος τον βρίσκει βαριά άρρωστο, γεγονός που βέβαια ο ίδιος προσπάθησε να αποκρύψει μη θέλοντας να ενδώσει στις πιέσεις του παλατιού που ζητούσε επιτακτικά την παραίτησή του.¹⁵

Στις 4 Οκτωβρίου 1955 ο Παπάγος πέθανε. Βέβαια, οι βολιδοσκοπήσεις του βασιλιά για τον «διάδοχο» του Παπάγου είχαν ξεκινήσει ήδη από την Άνοιξη με επικρατέστερους του Κ. Καραμανλή, Στέφανο Στεφανόπουλο και Παναγιώτη Κανελλόπουλο. Τελικά, μια μέρα μετά τον θάνατο του Παπάγου, ο Παύλος έχρισε διάδοχό του τον Κωνσταντίνο Καραμανλή μιας και ο τελευταίος, όντας δυναμικός και επιτυχημένος υπουργός του Συναγερμού, δεν είχε έρθει σε σύγκρουση με το Παλάτι και θεωρήθηκε ο μόνος που θα μπορούσε να ανορθώσει το κόμμα.¹⁶

¹⁴ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ.184-189 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

¹⁵ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.44-46 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

¹⁶ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 191-193 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

1.2 Νέα εποχή: Η διακυβέρνηση της ΕΡΕ υπό την ηγεσία του Κ. Καραμανλή

Ο βασιλιάς λοιπόν πήρε την πρωτοβουλία να ανανεώσει τη βουλή, δίνοντας το χρίσμα στον Καραμανλή, χωρίς όμως τη γνώμη της κοινοβουλευτικής ομάδας γι' αυτό και εκείνη την εποχή χρησιμοποιήθηκε έντονα ο όρος «ευνοιοκρατία». Η πράξη αυτή όξυνε την κυβερνητική κρίση ξεσηκώνοντας αντιδράσεις τόσο από την πλευρά της αντιπολίτευσης όσο και από την πλευρά των πολιτών.¹⁷ Όπως φαίνεται άλλωστε ο βασιλιάς συνήθιζε να παρεμβαίνει στην πολιτική ζωή χωρίς να έχει ουσιαστική δικαιοδοσία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατάχρηση της εκτελεστικής εξουσίας που του είχε δοθεί, γιατί παρόλο που βρισκόταν στα χέρια του, την ασκούσαν οι αρμόδιοι υπουργοί, τους οποίους διορίζε και ανακαλούσε, ξεσηκώνοντας ποικίλες αντιδράσεις.¹⁸

Η Ελλάδα βρίσκεται λοιπόν για ακόμα μια φορά σε κατάσταση αστάθειας. Ο Καραμανλής κατέθεσε στη βουλή ένα νέο σχέδιο νόμου το οποίο ονομάστηκε «πλειοψηφικό με περιορισμένη εκπροσώπηση της μειοψηφίας» και αμέσως μετά, τον Ιανουάριο του 1956, προχώρησε στη δημιουργία ενός νέου κόμματος που ονομάστηκε Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ). Για ακόμη μια φορά προκλήθηκε η αντίδραση της αντιπολίτευσης καθώς ο νέος αυτός νόμος θα ευνοούσε σαφώς την ΕΡΕ στις επόμενες εκλογές, οι οποίες διεξήχθησαν περίπου έναν μήνα μετά και για πρώτη φορά συμμετείχαν και οι γυναίκες. Ο μόνος τρόπος για να μπορέσουν λοιπόν τα υπόλοιπα κόμματα να αντιμετωπίσουν την ΕΡΕ ήταν η συσπείρωσή τους, με αποτέλεσμα μια πολωτική αναμέτρηση με μαχόμενους την Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση από τη μια πλευρά και από την άλλη σχεδόν όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης που δημιούργησαν την Δημοκρατική Ένωση (Δ.Ε.). Αποτέλεσμα των

¹⁷ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 194 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

¹⁸ «Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας» του Ν. Αλιβιζάτου σελ. 239-240 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 1995).

εκλογών ήταν η ΕΡΕ να κερδίσει την κοινοβουλευτική πλειοψηφία από την δυναμική Δ.Ε. όμως με ελάχιστη διαφορά ψήφων.¹⁹

Πίνακας 1.2
Εκλογές 19 Φεβρουαρίου 1956

Κόμματα	Ποσοστά %	Έδρες	Εκλογικό Σύστημα:
ΕΡΕ	47,38	165	Πλειοψηφικό με
Κ.Π.	2,22	-	περιορισμένη
Δ.Ε.	48,15	132	εκπροσώπηση της
Δεξιοί Υποψήφιοι	1,38	-	μειοψηφίας
Κεντρώοι Υποψήφιοι	0,83	3	"Τριφασικό"
Διάφοροι	0,05	-	

Πηγή: Βουλή των Ελλήνων

Η νέα κυβέρνηση του Καραμανλή ανέλαβε τα καθήκοντά της σε ένα ταραχώδες κλίμα καθώς η ελληνοτουρκικές σχέσεις είχαν οξυνθεί εξαιτίας του Κυπριακού. Από το 1954 και μετά το θέμα του Κυπριακού τράβηξε το ενδιαφέρον του κόσμου, επιζητώντας μια αποτελεσματική λύση και έτσι η κυβέρνηση υποστήριξε ανοιχτά την απελευθέρωση των ελληνοκύπριων.²⁰ Μετά το 1956 μάλιστα το Κυπριακό αποτέλεσε το βασικότερο θέμα που απασχόλησε τη χώρα. Ο νέος πρωθυπουργός προσπάθησε να δώσει μια λύση αλλά βρέθηκε σε αδιέξοδο καθώς την εποχή σημάδεψαν τραγικά γεγονότα όπως η σύλληψη του Μακαρίου και ο απαγχονισμός δύο αγωνιστών της ΕΟΚΑ από τους Άγγλους. Θέτοντας λοιπόν σαν στόχο την απελευθέρωση του Μακαρίου και την βοήθεια του ΟΗΕ για το Κυπριακό ζήτημα, προσπαθεί να περιορίσει την δράση της ΕΟΚΑ και αλλάζει την εξωτερική του πολιτική. Όμως, παρόλο που αυτές οι κινήσεις ευοδώθηκαν σε έναν βαθμό, η ΕΡΕ αμφισβητήθηκε

¹⁹ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 196-202 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

²⁰ «Ελλάδα 1945-2004» του David Close σελ. 204 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΥΡΑΘΕΝ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2006).

έντονα από την αρχή κιόλας της ανάληψης των καθηκόντων της και πολλές φορές τέθηκε θέμα για ανατροπή της κυβέρνησης.²¹

Η αμφισβήτηση αυτή οδήγησε στην κρίση του 1958 που ξέσπασε με αφορμή το νέο εκλογικό νόμο που εισηγήθηκε ο Κ. Καραμανλής με τον Γ. Παπανδρέου, συναρχηγό του Κ.Φ. και καθιέρωσε την ενισχυμένη αναλογική. Ο νόμος αυτός προκάλεσε την αντίδραση των άλλων κομμάτων που έκαναν λόγο για συνομοσία των Φιλελευθέρων με το κυβερνών κόμμα, αλλά και τη διαφωνία του Γ. Ράλλη, ο οποίος παραιτήθηκε προκαλώντας την παραίτηση και άλλων βουλευτών, οδηγώντας την ΕΡΕ σε διάσπαση.²²

Προκειμένου να αντιμετωπίσει την επικρατούσα κατάσταση ο Καραμανλής πείθει τον Παύλο ότι πρέπει να γίνουν εκλογές και υποβάλλει την παραίτησή του. Ο βασιλιάς προχωρά σε διάλυση της Βουλής και στη δημιουργία υπηρεσιακής κυβέρνησης διορίζοντας πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Γεωργακόπουλο. Οι εκλογές ορίζονται για την 11^η Μαΐου αφού καθιερώνεται το νέο εκλογικό σύστημα.²³

Οι εκλογές του 1958, όπως ήταν αναμενόμενο, αφού η αντιπολίτευση δεν φαίνεται να παρουσιάζει κάποια αξιόλογη εναλλακτική λύση, βρίσκουν νικήτρια παράταξη την ΕΡΕ με 171 έδρες και ποσοστό 41,16% , με δεύτερο κόμμα όμως την αριστερή ΕΔΑ δίνοντας την εντύπωση ότι το κέντρο έχει χάσει το εκτόπισμα του παρελθόντος και επισημαίνοντας την ανάγκη της Δεξιάς για ανανέωση και εξέλιξη.²⁴ Η άνοδος της αριστεράς αποτέλεσε έκπληξη και θορύβησε τους πολιτικούς ηγέτες με χαρακτηριστικό παράδειγμα την επιστολή του Σ. Βενιζέλου προς τον βασιλιά

²¹«Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ.Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 35 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

²²«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ' 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 296-299 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

²³«Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ.Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 36 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

²⁴«Σύγχρονη πολιτική ηγεσία – Κρίση και νέα θεμέλια διακυβέρνησης » του Μ. Παπάζογλου σελ. 153 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 2012).

αναφέροντας ότι το αποτέλεσμα ήταν απρόβλεπτο και μη αναμενόμενο με την ευθύνη να βαραινεί όλους.²⁵ Επίσης, αποτέλεσμα των εκλογών είναι η διάλυση της ΕΠΕΚ και του ΔΚΕΛ και ότι γενικότερα συμβαίνει ένα ξεκαθάρισμα όσον αφορά τα μικρά κόμματα.²⁶

Πίνακας 1.3

Εκλογές 11 Μαΐου 1958

Κόμματα	Ποσοστά %	Έδρες	Εκλογικό Σύστημα:
ΕΡΕ	41,16	171	Ενισχυμένη Αναλογική
ΕΔΑ	24,42	79	
Κ.Φ.	20,67	36	
ΠΑΔΕ	10,62	10	
ΕΛΚ	2,94	4	
Διάφοροι	0,16	-	

Πηγή: Βουλή των Ελλήνων

Βέβαια αν εξεταστεί η άνοδος της ΕΔΑ προσεκτικότερα φαίνεται ότι αυτή η επιτυχία δεν είναι τόσο ξαφνική. Η ίδρυση της έγινε το 1951 αλλά η δράση της ενισχύθηκε το 1956 χωρίς να έχει όμως την ευκαιρία να αναδειχθεί. Η πολιτική κατάσταση του 1958 και το ότι η οικονομία της χώρας δεν ευημερούσε οδήγησε κάποιους από τους ψηφοφόρους της αριστεράς να επιλέξουν την ΕΔΑ, αν και ήδη από τις δημοτικές εκλογές του 1954 φάνηκε ότι η παράταξη προσέλκυε οπαδούς αντίθετους με τη Δεξιά.²⁷

²⁵ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 37 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

²⁶ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ΄ 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 296-299 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

²⁷ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ΄ 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 322-323 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

Η άνοδος της ΕΔΑ όμως, που την έκανε να αναδειχθεί σε αξιωματική αντιπολίτευση, φέρνει και κάτι ακόμα, εξαιρετικά σημαντικό. Δίνει την ευκαιρία στις φιλοδικτατορικές ομάδες του στρατού να επεκτείνουν τη δραστηριότητά τους. Επικεφαλής της Εθνικής Ένωσης Νέων Αξιωματικών (ΕΕΝΑ), που γεννήθηκε από το ΙΔΕΑ, γίνεται ο Γεώργιος Παπαδόπουλος και δημιουργώντας μια ομάδα, εντείνουν τις συνωμοτικές τους κινήσεις υπό την ανοχή των ανωτέρων τους αξιωματικών, οι οποίοι όχι μόνο τους βοηθούν και τους αφήνουν να δρουν υπό την προστασία τους αλλά και τους τοποθετούν σε καίριες θέσεις.²⁸

Για την Ελλάδα αρχίζει και πάλι μια νέα περίοδος. Η νέα Κυβέρνηση ορκίστηκε στις 17 Μαΐου 1958.

²⁸«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ΄ 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 324-325 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

1.3 Διασφάλιση του status quo και εκλογές

Ο κόσμος εκδήλωνε συνεχώς τη διαφωνία και την οργή του για το Κυπριακό με μαζικές διαδηλώσεις. Όπως φάνηκε το ζήτημα αυτό δημιούργησε ξеноφοβία στους Έλληνες πολίτες. Πρώτος στόχος της ΕΡΕ μετά από τη νίκη της και το 1958, τον οποίο και πέτυχε, είναι, η διευθέτηση του Κυπριακού με τις συμφωνίες του Λονδίνου και της Ζυρίχης.²⁹ Η κυβέρνηση Καραμανλή αναγκάστηκε να συμμορφωθεί και να δεχτεί τις συμφωνίες εξαιτίας των Αμερικανικών πιέσεων και η ένωση αποκλείστηκε ως ενδεχόμενο.³⁰ Επετεύχθη λοιπόν ελληνοτουρκική συμφωνία που προέβλεπε τη δημιουργία ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους. Τις συμφωνίες του Λονδίνου και της Ζυρίχης αμφισβήτησαν όμως τα κόμματα της αντιπολίτευσης καταθέτοντας προτάσεις δυσπιστίας στη Βουλή, οι οποίες όμως καταψηφίστηκαν. Ο μόνος που διατηρούσε επιφυλάξεις και έβλεπε θετικά σημεία στις συμφωνίες, παρόλο βέβαια που δεν ψήφισε υπέρ της κυβέρνησης, ήταν ο Γ. Παπανδρέου.³¹ Από το 1954 κιόλας ο κόσμος εκδήλωνε τη διαφωνία και την οργή του για το Κυπριακό με μαζικές διαδηλώσεις.

Σημαντικό είναι επίσης ότι στα χρόνια της διακυβέρνησης του Καραμανλή, εκτός της Αμερικανικής βοήθειας, δημιουργήθηκε και μια ευρωπαϊκή επιλογή για τη χώρα, η οποία εδραιώνεται λίγο αργότερα το 1961 με τη σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ.³² Η συμφωνία αυτή ήταν ένα μέρος του γενικότερου σχεδίου ανάπτυξης που υπήρχε για την χώρα και συνετέλεσαν στην επίτευξή της οι διμερείς οικονομικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας καθώς και η ενίσχυση των

²⁹ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 38 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

³⁰ «Ελλάδα 1945-2004» του David Close σελ. 207 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΥΡΑΘΕΝ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2006).

³¹ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 253-254 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

³² «Η άνοδος του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην εξουσία, 1954-1956» του Ε. Χατζηβασιλείου σελ. 309 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

ελληνογαλλικών σχέσεων. Αυτή η νέα προοπτική που δινόταν στη χώρα για συνεργασία με άλλα ευρωπαϊκά κράτη βοήθησε σε έναν μεγάλο βαθμό την οικονομική ανάπτυξη.³³

Βέβαια, αυτή η νέα οικονομική κατάσταση δημιούργησε και ένα κοινωνικό πρόβλημα που έμμεσα είχε αντίκτυπο και στη πολιτική γιατί μπορεί να οδήγησε στη δημιουργία μιας νέας μεσαίας τάξης με καινούργια καταναλωτικά πρότυπα αλλά ταυτόχρονα δημιούργησε και την τάση να διευρύνονται οι ανισότητες μεταξύ του αστικού και του αγροτικού πληθυσμού.³⁴

Όσον αφορά όμως την εσωτερική πολιτική που ακολούθησε η ΕΡΕ, αυτή περιορίστηκε σε έναν βαθμό στη δίωξη της αριστεράς και ειδικότερα στελεχών της ΕΔΑ συνεχίζοντας έτσι την «παράδοση» της χώρας στους εμφύλιους πολέμους και διχασμούς που δημιουργούσαν οι κομματικές αντιθέσεις. Αποτέλεσμα αυτών ήταν και η σύλληψη και τελικά η καταδίκη του Μανώλη Γλέζου για κατασκοπεία, ο οποίος υπήρξε πολιτικός της αριστεράς και είχε εργαστεί ως δημοσιογράφος στην εφημερίδα Ριζοσπάστης και διευθυντής στην Αυγή.³⁵ Από το Καλοκαίρι κιόλας του 1958 η κυβέρνηση ενέτεινε τα μέτρα αστυνόμευσης εναντίον της αξιωματικής αντιπολίτευσης και εκτός των συλλήψεων, γίνονταν και εμπρηστικές ενέργειες κατά των γραφείων της στην περιφέρεια.³⁶

Λίγο αργότερα από τις εκλογές, το Νοέμβριο του 1958 ήρθε η ρήξη μεταξύ του Βενιζέλου και του Παπανδρέου, των δύο αρχηγών των Φιλελευθέρων, με αποτέλεσμα την αποχώρηση του τελευταίου. Την ρήξη προκάλεσαν όχι μόνο οι διαφωνίες και οι

³³ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 254 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

³⁴ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 254 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

³⁵ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 38 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

³⁶ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 256 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

έντονες διαμάχες μεταξύ των δυο συναρχηγών, αλλά και η δυσαρέσκεια μιας ομάδας νέων πολιτικών που επιθυμούσαν την ανασυγκρότηση της παράταξης. Ο Βενιζέλος παρέμεινε μεν στην ηγεσία του κόμματος αλλά μαζί με τον Παπανδρέου αποχώρησαν και άλλοι βουλευτές.³⁷

Από την πλευρά του παλατιού αλλά και της Αμερικής υπήρχε η επιθυμία για τη δημιουργία ενός κεντρικού κόμματος που επιτέλους θα μπορούσε να ανακόψει την άνοδο της Αριστεράς στην Ελλάδα και κάποια από τα στελέχη κομμάτων του κέντρου αντιμετώπιζαν θετικά αυτή την πιθανότητα, ενώ ταυτόχρονα όμως υπήρχαν και διαπραγματεύσεις για την περίπτωση επιβολής δικτατορίας.³⁸

Στην προηγούμενη ενότητα έγινε λόγος για την κυβέρνηση Πλαστήρα που έλαβε χαρακτήρα αυταρχικό, όμως η κυβερνητική θητεία του Καραμανλή την περίοδο 1958-1961 φαίνεται πως πήρε αυταρχικότερη μορφή. Η προεκλογική περίοδος των δημοτικών εκλογών του 1959 στιγματίστηκε από βίαια επεισόδια και ένα νέο όργανο αυτό της Γενικής Διεύθυνσης Εθνικής Ασφαλείας (ΓΔΕΑ) ανέλαβε τις διώξεις.³⁹ Το κράτος μάλιστα από το 1957 έως το 1959 χρηματοδοτεί μυστικά τις αντικομμουνιστικές οργανώσεις που ιδρύονται, όπως η «Αντικομμουνιστική Σταυροφορία», το «Σώμα ελπιδοφόρων νέων» κ.α. προκειμένου να μπορεί να αποσπά πληροφορίες σχετικά με τις κινήσεις των αριστερών. Τρομοκρατικές επιθέσεις και διώξεις δέχονταν και οι φοιτητές από οπαδούς της Δεξιάς, ενώ στα τέλη του 1959 δημιουργήθηκε και η «Εθνική Κοινωνική Οργάνωσις Φοιτητών» (ΕΚΟΦ).⁴⁰

³⁷ «Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο – κοινοβουλευτισμός και δικτατορία» του Σωτήρη Ριζά σελ.206 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 2008).

³⁸ «Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο – κοινοβουλευτισμός και δικτατορία» του Σωτήρη Ριζά σελ.205 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 2008).

³⁹ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ.Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 39 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁴⁰ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ΄ 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 479-480 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

Το 1960 ήταν μια χρονιά που σηματοδεύτηκε από τις εξεγέρσεις των εργαζομένων. Οι έλληνες εργαζόμενοι ξεσηκώθηκαν κατανοώντας ότι στην χώρα δεν επικρατούσε ελευθερία στον συνδικαλισμό. Έντονη κοινωνική αναταραχή λοιπόν προκάλεσαν γεγονότα όπως η απεργία των εργαζομένων στον Τύπο, οι κινητοποιήσεις των εκπαιδευτικών, η 48ωρη απεργία των γιατρών της Αθήνας και του Πειραιά, κινητοποιήσεις οικοδόμων κλπ. Όλη αυτή η αναταραχή οδήγησε σε συγκρούσεις των απεργών και των διαδηλωτών με την αστυνομία με αποτέλεσμα τραυματισμούς και συλλήψεις. Σε αυτή την κατάσταση οδήγησε ουσιαστικά η οικονομική πολιτική που ακολούθησε ο Καραμανλής που είχε στόχο τη νομισματική σταθερότητα και την ανάπτυξη σε βάρος όμως του έλληνα πολίτη.⁴¹

Την ίδια χρονιά ένα ακόμη γεγονός επηρέασε έντονα τη χώρα. Η υπόθεση Μέρτεν ήρθε ξανά στο φώς για να μετατραπεί σε σκάνδαλο και να αναταράξει για μια ακόμη φορά το πολιτικό σκηνικό της χώρας. Στα τέλη του Σεπτεμβρίου ο γερμανικός τύπος δημοσίευσε αναφορές του υψηλόβαθμου Ναζί Μέρτεν σύμφωνα με τις οποίες ο αρχηγός της κυβέρνησης Κ. Καραμανλής, ο υπουργός εσωτερικών Δ. Μακρής και η σύζυγος του, έδιναν πληροφορίες στις γερμανικές αρχές κατά την περίοδο της αντίστασης επί πληρωμή. Ο Μέρτεν υπηρέτησε στη Θεσσαλονίκη το 1942 για δύο χρόνια και όταν αργότερα το 1957 επέστρεψε στην πόλη, συνελήφθη επειδή εκκρεμούσαν σε βάρος του κατηγορίες πολέμου από το 1947. Η κυβέρνηση Καραμανλή όμως αντιμετώπισε με σχετική επιείκεια το θέμα λόγω της οικονομικής εξάρτησης της χώρας με τη Γερμανία εξαιτίας της χορήγησης δανείων. Μάλιστα το 1959 η κυβέρνηση ψηφίζει νόμο στη Βουλή «περί αναστολής διώξεως εγκληματιών πολέμου» και ύστερα από τη δίκη του όπου κρίθηκε ένοχος, υποσχέθηκε στη Γερμανία ότι θα προχωρούσε στην αποφυλάκισή του, όπως και συνέβη ύστερα από τροποποίηση σχετικής νομοθεσίας. Οι αποκαλύψεις σε βάρος του πρωθυπουργού της Ελλάδας, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσαν σάλο και η αντιπολίτευση αρχικά δεν

⁴¹«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ' 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 532-535 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

θέλησε να πάρει θέση, κάλεσε όμως την κυβέρνηση να αποκαλύψει την αλήθεια και να αποδείξει την αθωότητά της.⁴²

Ο Κ. Καραμανλής όπως και οι υπόλοιποι που δέχτηκαν κατηγορίες έσπευσαν να κάνουν λόγο για συκοφαντία και ανυπόστατες κατηγορίες σε βάρος τους, πράγμα που αποδείχτηκε και οι συκοφαντίες κατέρρευσαν. Οι θιγόμενοι προχώρησαν σε μηνύσεις εκτός του Κ. Καραμανλή. Η πράξη αυτή έβρισκε σύμφωνο και τον Παπανδρέου ο οποίος δήλωσε πως η κυβέρνηση είναι καλύτερο να μην ασχοληθεί με έναν εγκληματία πολέμου.⁴³

Αφού έκλεισε αυτή η υπόθεση για την Ελλάδα ο πρωθυπουργός δήλωσε ότι η κυβέρνηση διέπεται από σταθερότητα, αλλά όλα τα γεγονότα που είχαν προηγηθεί με αποκορύφωμα το σκάνδαλο Μέρτεν, δημιούργησαν μια κατάσταση αστάθειας και μια προεκλογική ατμόσφαιρα.⁴⁴

Το κέντρο λοιπόν, όπως προαναφέρθηκε, έχει αποδυναμωθεί και δεν φαίνεται να αποτελεί μια σοβαρή πρόταση για τον πολίτη-ψηφοφόρο και το γεγονός αυτό έδωσε την ευκαιρία να ενταθεί η πολωτική τάση που επικρατούσε στην πολιτική ζωή της χώρας εξαιτίας της επικράτησης των δυο άκρων, Δεξιάς και Αριστεράς. Η ΕΔΑ προκειμένου να μπορέσει να γίνει περισσότερο ισχυρή επεδίωξε τη δημιουργία μικρότερων κομμάτων και κατέληξε να αποτελεί εκφραστή του ΚΚΕ.⁴⁵

Όλα έδειχναν ότι η εκλογές θα διεξάγονταν πρόωρα. Στις 23 Ιουνίου 1961 ολοκληρώθηκε η ψήφιση νόμου στη βουλή που είχε «αντιπολωτικό» χαρακτήρα, ενώ

⁴² «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ΄ 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 555-556 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

⁴³ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ΄ 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 557-561 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

⁴⁴ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ΄ 1955-1961» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 561 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

⁴⁵ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 39 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

λίγο καιρό πριν δημοσιεύματα ήθελαν τις σχέσεις του Καραμανλή με τα Ανάκτορα να βρίσκονται σε κρίση. Τελικά η ημερομηνία διεξαγωγής των εκλογών ορίστηκε για τις 29 Οκτωβρίου 1961. Ο Καραμανλής προχώρησε στη δήλωση της παραίτησής του και ανέλαβε αμέσως καθήκοντα η υπηρεσιακή κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Δόβα, τον οποίο εξέλεξε ο ίδιος ο Παύλος χωρίς την συναίνεση του Καραμανλή αφού τον συνέδεαν στενές σχέσεις με τα Ανάκτορα.⁴⁶

Την ίδια μέρα με αυτή της ανακοίνωσης των εκλογών, ανακοινώθηκε και η συγκρότηση της Ένωσης Κέντρου ύστερα από διεργασίες που ξεκίνησαν λίγο καιρό πριν, με την ελπίδα ότι θα ανέκοπτε τουλάχιστον την ανοδική πορεία της ΕΔΑ ώστε να πάψει να αποτελεί βασικό παράγοντα για την πολιτική ζωή της χώρας και θα σταματούσε την πόλωση μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς. Δημιουργήθηκε ύστερα από την ένωση του Φιλελεύθερου Δημοκρατικού Κόμματος, του Κόμματος Αγροτών Εργαζομένων και της Νέας Πολιτικής Κίνησης, υπό την ηγεσία του Γεωργίου Παπανδρέου. Η εκλογή του τελευταίου για την αρχηγία αποτελούσε σχεδόν μονόδρομο αφού από την μία πλευρά ο Βενιζέλος είχε προκαλέσει την αντίθεση στελεχών του κέντρου και ο Παπανδρέου από την άλλη είχε δείξει μια φιλική στάση προς τη Δύση, την οποία φαίνεται ότι εκτίμησαν αργότερα οι Αμερικάνοι και προκάλεσε το ενδιαφέρον τους, μιας και το νέο κόμμα εξυπηρετούσε τις βλέψεις τους για μια αντιπολιτική πολιτική στην Ελλάδα.⁴⁷

Οι εκλογές του 1961 στην Ελλάδα χαρακτηρίστηκαν ως «εκλογές βίας και νοθείας». Και ίσως όχι άδικα. Η ΕΡΕ φαίνεται πως δρούσε βάσει οργανωμένου σχεδίου που πήρε το όνομα «Περικλής» και που είχε στόχο, με τη χρήση βίας, να ανακόψει την εξάπλωση της ΕΔΑ και να αλλοιώσει τα αποτελέσματα των εκλογών. Βέβαια ο Ηλίας Νικολακόπουλος αποδίδει το σχέδιο «Περικλής» στο ΓΕΕΘΑ και σε παρακρατικούς μηχανισμούς. Τη χρήση συστηματικής βίας κατήγγειλε επισταμένως η ΕΔΑ αλλά και δημοσίευσαν πολλές εφημερίδες της εποχής. Παρόλο που η Ένωση του Κέντρου

⁴⁶ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 40 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁴⁷ «Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο – κοινοβουλευτισμός και δικτατορία» του Σωτήρη Ριζά σελ. 217-218 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 2008).

κράτησε αρχικά ουδέτερη στάση απέναντι στις κατηγορίες κατά της κυβέρνησης, την εφαρμογή του σχεδίου και λεπτομέρειες πάνω σε αυτό αποκάλυψε αργότερα ο Γ. Παπανδρέου στη Βουλή, όταν διατελούσε ο ίδιος πρωθυπουργός. Τα επεισόδια με στόχο την ΕΔΑ αυξήθηκαν λίγες μέρες πριν τις εκλογές με αποκορύφωμα τη δολοφονία δύο στελεχών της. Η κατάσταση τελικά προκάλεσε την αντίδραση της Ε.Κ. και μάλιστα ο Παπανδρέου αμφισβήτησε ανοιχτά το εκλογικό αποτέλεσμα.⁴⁸

Στις εκλογές λοιπόν της 29^{ης} Οκτωβρίου 1961, εκλογικό σύστημα διατηρήθηκε η ενισχυμένη αναλογική με κάποιες διαφοροποιήσεις αυτή τη φορά προς όφελος της και της αντιπολίτευσης⁴⁹ και συμμετείχαν ουσιαστικά μόνο τρία κόμματα η ΕΡΕ, ο συνασπισμός της Ε.Κ. με το Κόμμα Προοδευτικών του Σπύρου Μαркеζίνη και το Πανδημοκρατικό Αγροτικό Μέτωπο Ελλάδος (ΠΑΜΕ), ως εκπρόσωπος της Αριστεράς, που γεννήθηκε από τον συνασπισμό της ΕΔΑ με το Εθνικό Αγροτικό Κόμμα. Τα αποτελέσματα των εκλογών όχι μόνο έφεραν και πάλι στην πρώτη θέση της προτίμησης των ψηφοφόρων την ΕΡΕ αλλά της προσέφεραν και την απόλυτη πλειοψηφία (176 έδρες). Την δεύτερη θέση κατέκτησε ο συνασπισμός της Ε.Κ. με το Κ.Π. (100 έδρες) και την τρίτη θέση το ΠΑΜΕ (24 έδρες).⁵⁰

⁴⁸ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 270-272(ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁴⁹ «Parties and Elections in Greece» του Richard Clogg σελ. 40 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ C. Hurst & CO. ΛΟΝΔΙΝΟ 1987).

⁵⁰ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 273-274 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

Πίνακας 1.4
Εκλογές 29 Οκτωβρίου 1961

Κόμματα	Ποσοστά %	Έδρες	
ΕΡΕ	50,81	176	
Ε.Κ. - Κ.Π.	33,65	100	Εκλογικό Σύστημα:
Δεξιοί Υποψήφιοι	0,49	-	Ενισχυμένη
Κεντροί Υποψήφιοι	0,33	-	Αναλογική
ΠΑΜΕ	14,62	24	
Διάφοροι	0,08	-	

Πηγή: Βουλή των Ελλήνων

Την επόμενη των εκλογών όμως οι κατηγορίες για νοθεία και διαστρέβλωση των αποτελεσμάτων πήραν τεράστιες διαστάσεις και βγήκαν στο φώς της δημοσιότητας. Από τη μία πλευρά οι καταγγελίες σχετιζόνταν με διάφορα θέματα, όπως η αδυναμία μετεγγραφής συγκεκριμένων εκλογέων στου εκλογικούς καταλόγους και τα φαινόμενα διπλοψηφίας αλλά αναφέρονταν με αποδείξεις και στην κατάχρηση ενός εκλογικού νόμου που ουσιαστικά έδωσε την ευκαιρία στην ΕΡΕ να κινητοποιήσει τον στρατό και τα σώματα ασφαλείας έχοντας με αυτό τον τρόπο την ευκαιρία να συλλέξει επιπλέον ψήφους. Από την άλλη πλευρά κατηγορούσαν επίσης την κυβέρνηση για τα φαινόμενα βίας που εκδηλώθηκαν κυρίως στην επαρχία και είχαν σαν αποτέλεσμα την ολοφάνερη μεταφορά ψήφων από την ΕΔΑ στην ΕΡΕ.⁵¹ Καταληκτικά οι εκλογές του '61 σήμαιναν και την αρχή της αποσταθεροποίησης του πολιτικού συστήματος μετά τον εμφύλιο.

Οι καταγγελίες από την ΕΡΕ και την ΕΔΑ δεν ήταν παροδικές αντίθετα αποτέλεσαν την γραμμή που η ακολούθησε η αντιπολίτευση όλο το διάστημα διακυβέρνησης του Καραμανλή. Η πραγματική διαφορά σε αυτές τις εκλογές από τις προηγούμενες ήταν η μεγάλη διάσταση που έλαβαν τα γεγονότα βίας εκείνη την περίοδο. Ουσιαστικά πρόκειται για μια μεγέθυνση της βίας που δέχονταν καθημερινά κυρίως οι πολίτες

⁵¹«Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 44 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

της επαρχίας. Εξαιτίας αυτών των συνθηκών, όσον αφορά τον αγροτικό πληθυσμό, η ΕΡΕ ξεπέρασε το ποσοστό του 55% σε αντίθεση βέβαια με την εικόνα που παρουσίασε το κόμμα στα αστικά κέντρα.⁵² Ο Παπανδρέου είχε αναφέρει χαρακτηριστικά τι μόνο στην περιοχή της Αθήνας υπήρχαν περίπου 100.000 πλαστά ψηφοδέλτια και έγινε λόγος για «εκλογικό πραξικόπημα».⁵³

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής λοιπόν σχημάτισε για ακόμη μια φορά κυβέρνηση, με βασικό χαρακτηριστικό αυτής του της θητείας, την ολοκληρωτική αμφισβήτηση των αποτελεσμάτων από τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Η στρατηγική αυτή που ακολουθήθηκε ονομάστηκε από τον Γ. Παπανδρέου «ανένδοτος αγώνας» προκαλώντας ουσιαστικά μια ακόμα μάχη για την πολιτική ζωή της χώρας μεταξύ δεξιών και αντιδεξιών αυτή τη φορά. Η χώρα άλλωστε είχε συνηθίσει στους «εμφύλιους πολέμους».⁵⁴

Πρώτη κίνηση του «ανένδοτου αγώνα» ήταν η μη συμμετοχή των κομμάτων της Ε.Κ. και της ΕΔΑ στην εναρκτήρια συνεδρίαση της Βουλής, όπου εκφωνήθηκε και ο Λόγος του Θρόνου, ως ένδειξη αμφισβήτησης της κυβέρνησης.⁵⁵ Όπως φάνηκε η συντηρητική κυριαρχία άρχισε για πρώτη φορά να κλονίζεται έντονα.

Ο «ανένδοτος αγώνας» στη συνέχεια του εκφράστηκε με την οργάνωση ανοικτών συγκεντρώσεων σε μεγάλες πόλεις και με ομιλητή τον Γ. Παπανδρέου προσφέροντας μια νέα επιλογή στις δυσαρεστημένες κοινωνικές ομάδες. Έτσι η Ε.Κ. αποτελούσε από εδώ και πέρα τον εκπρόσωπο της νέας τάξης που δημιουργήσε η οικονομική

⁵² «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 282-285 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁵³ «Σύντομη Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελίδα 259 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

⁵⁴ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 44 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁵⁵ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 293-294 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

ανάπτυξη της εποχής.⁵⁶ Στο στόχαστρο αυτών των συγκεντρώσεων όμως δεν βρέθηκε μόνο η ΕΡΕ και οι πράξεις της προκειμένου να αποτελέσει το κυβερνών κόμμα αλλά και τα ανάκτορα και ο στρατός.⁵⁷

Η κυβέρνηση προσπάθησε να ελέγξει αυτή τη «θύελλα» που ξέσπασε με μετριοπαθή μέτρα εκδημοκρατισμού καταργώντας κάποια από τα «έκτακτα μέτρα» που είχαν ληφθεί την περίοδο του Εμφυλίου πολέμου, τα οποία είχαν διατηρηθεί με το πρόσχημα ότι η «ανταρσία συνεχίζεται», πράγμα που θα έπρεπε να συμβεί ενόψει και της σύνδεσης της χώρας με την ΕΟΚ. Αλλά και όσον αφορά την κοινωνική και οικονομική πολιτική που ακολούθησε τη κυβέρνηση, τα αποτελέσματα δεν ήταν θετικά γιατί παρόλο που χορήγησε αγροτικές συντάξεις, η ενίσχυση ήταν πενιχρή με αποτέλεσμα τη γενικότερη εξέγερση του αγροτικού χώρου που προχώρησε σε απεργίες και μεγάλες κινητοποιήσεις.⁵⁸

Η συνεργασία των Κεντρώων με την Αριστερά προχώρησε και στη συνεργασία των συνδικάτων που ενώθηκαν για τη δημιουργία των Συνεργαζομένων Εργατοϋπαλληλικών Οργανώσεων (ΣΕΟ) που γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη και γρήγορα ισχυροποιήθηκαν.⁵⁹

Η αυξανόμενη και έντονη πολιτική αντιπαράθεση οδήγησε σε πολιτική κρίση και δημιούργησε ένταση στις σχέσεις του Καραμανλή με το Παλάτι. Η κυβέρνηση στην προσπάθειά της να ανατρέψει την παρούσα κατάσταση κατέθεσε προτάσεις το 1963

⁵⁶ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 44 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁵⁷ «Σύγχρονη πολιτική ηγεσία – Κρίση και νέα θεμέλια διακυβέρνησης» του Μ. Παπάζογλου σελ. 154 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 2012).

⁵⁸ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 295-296 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁵⁹ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 296 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

για αναθεώρηση του συντάγματος.⁶⁰ Λίγο αργότερα δημιουργήθηκε ειδική επιτροπή στην οποία όμως δεν πήραν μέρος η Ε.Κ. και η ΕΔΑ με αποτέλεσμα οι συζητήσεις να εγκαταλειφθούν μετά από λίγο.⁶¹

Αποκορύφωμα της πολιτικής κρίσης αποτέλεσε η δολοφονία του γιατρού και βουλευτή της ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη, στη Θεσσαλονίκη, στις 22 Μαΐου 1963 που έγινε από παρακρατικούς αλλά και με τη συμμετοχή κρατικών οργάνων κατά τη διάρκεια συγκέντρωσης για τη Ειρήνη. Η προσωπικότητα και η μαχητικότητα του βουλευτή καθώς και η σύγκρουσή του με τη βασίλισσα Φρειδερίκη είχαν δημιουργήσει μια αγαπητή φυσιογνωμία και η δολοφονία του προκάλεσε την κοινωνική κατακραυγή.⁶²

Η κηδεία του Λαμπράκη μετατράπηκε στη μεγαλύτερη πολιτική διαδήλωση που είχε γίνει μετά το τέλος του Εμφυλίου πολέμου, με τεράστια συμμετοχή πολιτών που διαδήλωναν κατά του αυταρχισμού της συντηρητικής κυβέρνησης.⁶³ Ο Γιάννης Ρίτσος τον αποχαιρέτησε με τα παρακάτω λόγια :

*«Έπεσε ο μέγας δρυς στη γης, σε μέγα αγώνα -
πουλιά και φύλλα στάθηκαν στον ουρανό
η Ελλάδα τον εκράτησε στα δυο της γόνα,
στο βαθυπόρφυρο του Μάη εσπερινό
κι ενώ από τους πόρους της η οργή της αίμα ιδρώνει,
τινάζεται όλη ανάμεσα στον άγιο λαό,*

⁶⁰ «Σύγχρονη πολιτική ηγεσία – Κρίση και νέα θεμέλια διακυβέρνησης » του Μ. Παπάζογλου σελ. 154 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 2012).

⁶¹ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 298 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁶² «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 45 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁶³ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 298 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

*κι ολόρθη τον υψώνει, μεσιανό καδρόνι,
ψηλά, στο θόλο, στις Ειρήνης το ναό»⁶⁴*

και ο Μίκης Θεοδωράκης προχώρησε στη δημιουργία μιας νέας πολιτικής οργάνωσης με όνομα Δημοκρατική Κίνηση Νέων Γρηγόρης Λαμπράκης.⁶⁵

Η δολοφονία του Γρ. Λαμπράκη αναζωπύρωσε τον «ανένδοτο αγώνα» του Παπανδρέου. Τα αποτελέσματα των ερευνών για το φόνο αποκάλυψαν τη σχέση του κράτους με το παρακράτος και έδωσαν την ευκαιρία στον αρχηγό της Ένωσης Κέντρου να αποκαλέσει σε δηλώσεις του τον Κωνσταντίνο Καραμανλή «ηθικό αυτουργό της δολοφονίας».⁶⁶

Από τις αρχές κιόλας του 1963 οι σχέσεις του Καραμανλή με το Θρόνο είχαν οξυνθεί. Η Φρειδερίκη μάλιστα εκμυστηρεύτηκε στον σταθμάρχη της CIA ότι ίσως είχε έρθει ο καιρός για την αναδείξει νέας κυβέρνησης.⁶⁷ Η πολιτική κρίση που ξέσπασε, όξυνε ακόμα περισσότερο τις σχέσεις τους, που έφτασαν σε αδιέξοδο ύστερα από μια διαφωνία που είχαν για το αν θα έπρεπε το βασιλικό ζεύγος να πραγματοποιήσει την επίσημη επίσκεψη που είχαν σχεδιάσει, στο Λονδίνο. Η βασίλισσα Φρειδερίκη είχε γίνει παλαιότερα στόχος διαδηλωτών και ο Καραμανλής θεωρούσε πως ένα τέτοιο επεισόδιο ακόμη θα δημιουργούσε σημαντικά προβλήματα στις σχέσεις της χώρας με το Λονδίνο.⁶⁸

⁶⁴ «50 χρόνια από τη δολοφονία Λαμπράκη» στοιχεία από αρχείο διαθέσιμα στο διαδίκτυο <http://www.koutirandoras.gr/>(πρόσβαση στις 3/06/2014).

⁶⁵ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 298-299 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁶⁶ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 299 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁶⁷ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.81 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

⁶⁸ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.85 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

Η διαμάχη αυτή οδήγησε στις 11 Ιουνίου του 1963 στην παραίτηση του Καραμανλή ένα μήνα σχεδόν μετά τη δολοφονία.⁶⁹ Αφορμή δε στάθηκαν μόνο οι άσχημες σχέσεις με το Παλάτι και η δολοφονία του Λαμπράκη αλλά και οι πιέσεις που δεχόταν ο πρωθυπουργός από την αντιπολίτευση, ένα έλλειμμα που εντοπίστηκε στο ισοζύγιο πληρωμών καθώς και το ότι η κυβέρνηση είχε χάσει την εύνοια της Αμερικής κατά συνέπεια και την πολύτιμη βοήθειά της.⁷⁰

Φεύγοντας ο Καραμανλής εισηγήθηκε τη διενέργεια εκλογών με πλειοψηφικό σύστημα αλλά ο Παύλος δεν έκανε δεκτό το αίτημα του, αντίθετα πριν ανακοινώσει την απόφασή του, εξέτασε το ενδεχόμενο να σχηματιστεί κυβέρνηση από τη συνεργασία των δύο μεγάλων κομμάτων. Ο Καραμανλής από την άλλη πέτυχε να διατηρήσει την ενότητα του κόμματός του και πρότεινε για πρωθυπουργό το όνομα του Παναγιώτη Πινέλη, που διατελούσε υπουργός Εμπορίου. Λίγο πριν αποχωρήσει προσωρινά από τη χώρα έδωσε την αρχηγία της ΕΡΕ στους Π. Παπαληγούρα, Π. Κανελλόπουλο και Κ. Ροδόπουλο.⁷¹

Μετά την αναχώρηση του ο Καραμανλής δεν είχε αποκαλύψει τα σχέδια του ούτε στα στελέχη του κόμματός του και επικρατούσε ένας φόβος στο Παλάτι για την περίπτωση που ανασύντασσε την ΕΡΕ και τις δυνάμεις του και κέρδιζε τις εκλογές έχοντας εκδικητικές τάσεις. Και από τον στρατό υπήρχε ανησυχία αλλά για την περίπτωση που οι επερχόμενες εκλογές έδιναν το προβάδισμα στην Ε.Κ. αφού τότε θα κινδύνευαν οι θέσεις τους.⁷²

⁶⁹ «Σύγχρονη πολιτική ηγεσία – Κρίση και νέα θεμέλια διακυβέρνησης» του Μ. Παπάζογλου σελ. 155 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 2012).

⁷⁰ «Σύντομη Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελίδα 261 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

⁷¹ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 300 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁷² «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.88-89 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

Για την Ελλάδα ξεκινούσε λοιπόν μια νέα προεκλογική περίοδος και έκλεινε μια ακόμη περίοδος αναταραχής, αστάθειας και κρίσης στο πολιτικό σκηνικό της. Σημαντικό είναι ότι η δυσαρέσκεια της Φρειδερίκης για το πρόσωπο του Καραμανλή και γενικότερα οι δυσχερείς σχέσεις του με το Παλάτι, τα προβλήματα στο εσωτερικό της ΕΡΕ και ο «ανένδοτος αγώνας» της Ε.Κ. δημιούργησαν για μια ακόμη φορά την εντύπωση ότι γίνονταν συνομοσίες με σκοπό την οργάνωση πραξικοπήματος. Σε αμερικανικό έγγραφο μάλιστα υπήρχε και το όνομα του Γεώργιου Παπανδρέου, αναφέροντας ότι μαζί με τον Αλέξανδρο Χατζηπέτρο και τον Οδυσσέα Αγγελή συντόνιζαν μια ομάδα που θα οργάνωνε το πραξικόπημα.⁷³

⁷³«Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.82-83 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΚΕΝΤΡΩΑ ΠΑΡΑΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

2.1 Η κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου υπό τον Γ. Παπανδρέου

Ο Γ. Παπανδρέου και ο Κ. Καραμανλής επιθυμούσαν διακαώς τη διεξαγωγή εκλογών, αντίθετα με τον Σοφοκλή Βενιζέλο, ο οποίος εξέφρασε έντονα και ανοιχτά τη διαφωνία του και αυτό έκανε την Ε.Κ. να σκεφτεί το ενδεχόμενο της διαγραφής του.⁷⁴

Η ημερομηνία των εκλογών προσδιορίστηκε τελικά για τις 3 Νοεμβρίου 1963. Η αντιπολίτευση ζητούσε μια άλλη υπηρεσιακή κυβέρνηση για τη διεξαγωγή των εκλογών, που θα είναι αμερόληπτη, αφού ο Πιπινέλης ήταν βουλευτής της ΕΡΕ και κανείς δεν είχε ξεχάσει όσα είχαν συμβεί με την υπηρεσιακή κυβέρνηση του Δόβα στις εκλογές του 1961. Με απόφαση λοιπόν του Παύλου και ύστερα από το αίτημα του Γ. Παπανδρέου, μια νέα κυβέρνηση σχηματίστηκε ξανά στις 28 Σεπτεμβρίου με πρωθυπουργό τον ανώτατο δικαστικό Στυλιανό Μαυρομιχάλη, ο οποίος επιθυμώντας την ομαλή διεξαγωγή των εκλογών, έλαβε αυστηρά μέτρα.⁷⁵ Ο Μαυρομιχάλης προσπάθησε κυρίως να αποτρέψει την ΕΡΕ από τις πράξεις του παρελθόντος παίρνοντας μέτρα όπως η αντικατάσταση των αρχηγών της Αστυνομία από άλλους προσωρινούς και των νομαρχών από εισαγγελείς.⁷⁶

⁷⁴ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 303 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁷⁵ «Σύντομη ιστορία της νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελ.262 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

⁷⁶ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ.Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 46 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επέστρεψε και πάλι στην Ελλάδα την 28η Σεπτεμβρίου και ανέλαβε ξανά την ηγεσία της ΕΡΕ. Θεωρούσε μάλιστα πως θα μπορούσε να κερδίσει ξανά τον εκλογικό αγώνα, εξασφαλίζοντας την πλειοψηφία όπως συνέβη και το 1961.⁷⁷ Την ίδια άποψη φαίνεται πως διατηρούσε και ο αμερικανός διπλωμάτης Λαμπούιζ όπως έγραφε σε έκθεση του, θεωρώντας πως ο Καραμανλής συνεχίζει να αποτελεί τον αγαπημένο πολιτικό των ψηφοφόρων.⁷⁸

Στο μεταξύ στην Αθήνα υπήρχε έντονη φημολογία για ένα επερχόμενο πραξικόπημα όμως η βασίλισσα Φρειδερίκη καθυσήχασε τον πρέσβη αναφέροντας πως κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να συμβεί χωρίς τη συγκατάθεση του βασιλιά και εκφράζοντας ην ανησυχία της για το ενδεχόμενο να επικρατήσει στις εκλογές ο Παπανδρέου και να συγκυβερνήσει με την Αριστερά.⁷⁹

Οι εκλογές του 1963 διεξήχθησαν με το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής και δεν υπήρχαν συνασπισμοί όπως συνηθιζόταν τα προηγούμενα χρόνια αντίθετα συμμετοχή είχαν τέσσερα κόμματα, η ΕΡΕ, η Ε.Κ., η ΕΔΑ και οι Προοδευτικοί του Σπύρου Μαρκεζίνη.⁸⁰

Παρά την αισιοδοξία του Κ. Καραμανλή για τα αποτελέσματα των εκλογών, νικητής αναδείχτηκε ο Γ. Παπανδρέου βέβαια με μικρή διαφορά της τάξεως του 2,6%. Για την Ελλάδα η επικράτηση των κεντρώων ήταν μια μεγάλη ανατροπή αφού είχε συνηθίσει στη συντηρητική διακυβέρνηση από το 1952. Η Ε.Κ. λοιπόν επικράτησε με 138 έδρες και ποσοστό 42%, το δεύτερο κόμμα κατάφερε να πάρει 132 έδρες και

⁷⁷ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 47 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁷⁸ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ. 91 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

⁷⁹ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ. 104-105 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

⁸⁰ «Σύντομη ιστορία της νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελ. 262 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

ποσοστό 39%. Η ΕΔΑ πήρε 28 έδρες και οι Προοδευτικοί μόλις 2.⁸¹ Είναι απορίας άξιον το ποσοστό της ΕΔΑ που στις εκλογές του 1958 ήταν το δεύτερο κόμμα στη χώρα. Έφταιξε άραγε σε αυτό η βία και η πολιτική προπαγάνδα ενάντια στην Αριστερά ή είχε στεφθεί από επιτυχία ο «ανένδοτος αγώνας» του Παπανδρέου;

Πίνακας 2.1

Εκλογές 3 Νοεμβρίου 1963

Κόμματα	Ποσοστά %	Έδρες	
ΕΡΕ	39,37	132	
Ε.Κ.	42,4	138	
Κ.Π.	3,73	2	Εκλογικό Σύστημα:
ΕΔΑ	14,34	28	Ενισχυμένη
Δεξιοί Υποψήφιοι	0,37	-	Αναλογική
Κεντρώοι Υποψήφιοι	0,09	-	
Διάφοροι	0,07		

Πηγή: Βουλή των Ελλήνων

Η καραμανλική διακυβέρνηση που διήρκησε οκτώ χρόνια, έλαβε τέλος. Μετά τα αποτελέσματα των εκλογών ο ίδιος παραιτήθηκε οριστικά και απογοητευμένος, όχι μόνο από τις επιδόσεις του κόμματός αλλά και από την μη υποστήριξη του βασιλιά, αναχώρησε ξανά για το εξωτερικό στις 9 Δεκεμβρίου 1963. Ανέφερε χαρακτηριστικά ότι θα υπάρξει οπισθοδρόμηση στη χώρα και έκανε λόγο για έλλειψη αξιοπρέπειας του Παπανδρέου και γενικότερα των στελεχών της Ε.Κ. Την ηγεσία της ΕΡΕ ανέλαβε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος.⁸²

⁸¹ «Σύντομη ιστορία της νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελ.262 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

⁸² «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.99-100 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

Η Ε.Κ. μπορεί να έφερε την ανατροπή στο πολιτικό σκηνικό όμως δεν κατάφερε να έχει την πλειοψηφία της Βουλής και ο Παπανδρέου δεν ήθελε να συνεργαστεί με την ΕΔΑ διατηρώντας τις επιφυλάξεις του. Προχώρησε λοιπόν σε κάποιες μεταρρυθμίσεις κάνοντας αύξηση σε μισθούς και ελευθερώνοντας πολιτικούς κρατούμενους (θέλοντας να αποδείξει τις διαθέσεις του να «υπηρετήσει» τη λαϊκή θέληση) και στη συνέχεια δήλωσε την παραίτησή του στον βασιλιά, στις 24 Δεκεμβρίου 1963. Ο βασιλιάς πρότεινε στην Ε.Κ. και την ΕΡΕ να προχωρήσουν σε μια κυβέρνηση συνασπισμού αλλά κανείς δεν έδειξε διάθεση να συνεργαστεί. Έτσι, οι νέες εκλογές ορίστηκαν για τις 16 Φεβρουαρίου 1964 με την ελπίδα ότι ο Παπανδρέου θα μπορούσε να αναδειχθεί ο μεγάλος νικητής. Αρχηγός της νέας υπηρεσιακής κυβέρνησης που ορίστηκε ήταν ο Ιωάννης Παρασκευόπουλος. Η δημοτικότητα του Παπανδρέου είχε ανέβει αρκετά και στις εκλογές του '64 κατάφερε να κερδίσει την συντριπτική πλειοψηφία με 171 έδρες και ποσοστό 53% προσελκύοντας ψήφους και από την ΕΡΕ αλλά και από την ΕΔΑ.⁸³

Πίνακας 2.2

Εκλογές 16 Φεβρουαρίου 1964

Κόμματα	Ποσοστά %	Έδρες	Εκλογικό σύστημα:
Ε.Κ.	52,72	171	Εκλογικό σύστημα:
ΕΡΕ - Κ.Π.	35,26	107	Ενισχυμένη
ΕΔΑ	11,8	22	Αναλογική
Διαφοροί	0,22	-	

Πηγή: Βουλή των Ελλήνων

Από την αρχή της κυβέρνησης ο Παπανδρέου προσπάθησε να πείσει τους Αμερικανούς ότι η νέα κυβέρνηση θα είναι ιδιαίτερα φιλική μαζί τους και με το

⁸³«Σύντομη ιστορία της νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελ.263 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

ΝΑΤΟ. Χρησιμοποίησε μάλιστα και τον γιο του Ανδρέα Παπανδρέου, ο οποίος διέμενε ωρύτερα στις ΗΠΑ, για να τους διαβεβαιώσει.⁸⁴ Και παρόλο που διευθέτησε αυτή την πλευρά, οι σχέσεις του με το παλάτι ήταν μετέωρες μιας και στις 6 Μαρτίου 1964 ο βασιλιάς Παύλος πέθανε και την θέση του στον θρόνο πήρε ο γιος του Κωνσταντίνος.⁸⁵ Από νωρίς υπήρξαν διαξιφισμοί ανάμεσα στις δύο πλευρές και αφορμή για το πρώτο επεισόδιο στάθηκε η βασίλισσα Φρειδερίκη και η διαφωνία για την ετήσια από ζημίωση που θα έπρεπε να λαμβάνει.⁸⁶

Το μεγαλύτερο ίσως πρόβλημα που καλέστηκε να διαχειριστεί η κυβέρνηση Παπανδρέου ήταν το Κυπριακό. Η κρίση που ξέσπασε για μια ακόμη φορά το Δεκέμβριο του 1963 οδήγησε σε εχθροπραξίες και η Λευκωσία χωρίστηκε στα δύο από την «πράσινη γραμμή»⁸⁷, ενώ η Τουρκία απειλούσε με στρατιωτική επέμβαση την οποία κατάφερε να ανακόψει ο Αμερικανός πρόεδρος Λ.Τζόνσον. Βασικός στόχος της Ελλάδας ήταν η ενίσχυση της άμυνας του νησιού, στέλνοντας στρατό με μυστική αποστολή υπό την αρχηγία του Γ. Γρίβα, αλλά και ο έλεγχος των κινήσεων του Μακαρίου.⁸⁸

Το πρώτο μισό του '64 χαρακτηρίστηκε από διαπραγματεύσεις προκειμένου να αποτραπεί ένας ενδεχόμενος ελληνοτουρκικός πόλεμος. Η συζητήσεις με την Αμερική διήρκησαν ένα μήνα χωρίς να έχουν ευτυχή κατάληξη. Ο Αμερικανός πρόεδρος προέτρεψε τους δυο πρωθυπουργούς των χωρών να προχωρήσουν σε

⁸⁴ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.94-95 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

⁸⁵ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 340 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁸⁶ «Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο – κοινοβουλευτισμός και δικτατορία» του Σωτήρη Ριζά σελ. 326 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 2008).

⁸⁷ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ.Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 51 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁸⁸ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 341 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

πρόσωπο με πρόσωπο συζήτηση, όμως ο Παπανδρέου δεν δέχτηκε κλονίζοντας έτσι τις σχέσεις του με τις ΗΠΑ. Όμως οι διαπραγματεύσεις απέτυχαν και εξαιτίας της στάσης του Μακαρίου που δεν αποδεχόταν το σχέδιο Άτσεσον. Τις απόψεις του άρχισε να υπερασπίζεται και ο Παπανδρέου μη ακολουθώντας τα σχέδια της Αμερικής αλλά ούτε και τη γνώμη των στελεχών της παράταξής του, δημιουργώντας έτσι ρήξη στο εσωτερικό της Ε.Κ.⁸⁹

Ο Παπανδρέου, όσον αφορά την εσωτερική πολιτική, προσπάθησε να εκδημοκρατίσει, όσο ήταν δυνατό, από τη μια τη δημόσια ζωή και από την άλλη το στράτευμα. Η μετάβαση άλλωστε από τα προηγούμενα αυταρχικά καθεστώτα σε ένα δημοκρατικότερο πολιτικό σύστημα, ήταν ότι πιο σημαντικό έπρεπε αυτή τη στιγμή να συμβεί στο κράτος. Η κυβέρνηση του Κέντρου προχώρησε από την αρχή στην καταστολή κάποιων μηχανισμών που είχαν ταυτισθεί με το δεσποτισμό της Δεξιάς και προσπάθησε τη διάλυση κάποιων παρακρατικών οργανώσεων. Σημαντικότερη κίνηση όμως αποτέλεσε η οργάνωση πορείας Ειρήνης που στέφτηκε με μεγάλη επιτυχία, σε συνεργασία με την ΕΔΑ και με αφορμή την επέτειο του θανάτου του Γρηγορίου Λαμπράκη.⁹⁰ Επίσης εδραιώθηκε ο νόμος της υποχρεωτικής εννιάχρονης φοίτησης στα σχολεία που αποτέλεσε εξαιρετικής σημασίας βήμα για την παιδεία, μειώθηκε η φορολογία και οι αγρότες μπόρεσαν να εξασφαλίσουν υψηλότερες τιμές για τα προϊόντα τους.⁹¹

Σχετικά με τη γεωργία σημαντικό ήταν το επίτευγμα της κυβέρνησης της Ένωσης Κέντρου και από τις σχέσεις της με την ΕΟΚ. Κατάφερε να κερδίσει σε κάποιο βαθμό την εμπιστοσύνη της Κοινότητας και μπόρεσε να πάρει χρηματοδότηση προκειμένου η Ελλάδα να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική με τα προϊόντα της στο εξωτερικό. Βέβαια στις προγραμματικές του δηλώσεις αρχικά ο πρωθυπουργός είχε

⁸⁹ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 51-52 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁹⁰ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 51-52 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁹¹ «Σύντομη ιστορία της νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελ. 266 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

ανακοινώσει ότι θα επιδίωκε μεγαλύτερη δραστηριοποίηση σε ότι έχει να κάνει με τη σύνδεση της με την ΕΟΚ αλλά αυτό δεν συνέβη.⁹²

Η δυσκολία όμως του πρωθυπουργού, όπως αποδείχτηκε, ήταν να καταφέρει να εκδημοκρατίσει το στράτευμα και το συνδικαλιστικό κίνημα. Σε αυτούς του τομείς οι κινήσεις ήταν φειδωλές. Από τη μια έγιναν κάποιες αλλαγές στην ηγεσία του στρατεύματος αλλά συναποφασίζοντας με τα Ανάκτορα (που σαφώς δεν θα ήθελαν ο Παπανδρέου να αυξήσει την επιρροή του στον στρατό τον οποίο ουσιαστικά μπορούσε κατά ένα μεγάλο ποσοστό να εξουσιάζει ακόμα) και από την άλλη ορίστηκε προσωρινή διοίκηση για τη ΓΣΣΕ και αποκλείστηκαν όλα τα συνδικάτα που σχετιζόνταν με την Αριστερά, βέβαια αυτή η μεταρρύθμιση δεν είχε μεγάλη διάρκεια.⁹³ Η μεταρρυθμιστική πολιτική του Παπανδρέου είχε θορυβήσει τους συντηρητικούς, από τη μια λόγω της απελευθέρωσης των πολιτικών κρατούμενων από τον εμφύλιο πόλεμο και από την άλλη γιατί ήρθαν στο φως οι συννομώσεις των Αριστερών που γίνονταν στο εσωτερικό του στρατού καθώς είχαν δημιουργήσει μια ομάδα με το όνομα «ΑΣΠΙΔΑ» και στη συνέχεια φαίνεται να εμπλέκεται σε αυτή και ο Α. Παπανδρέου.⁹⁴

Η ΕΡΕ λοιπόν, έχοντας τον ρόλο της αντιπολίτευσης, ασκεί ιδιαίτερη πίεση στην κυβέρνηση να αναλάβει δράσει ενάντια στην Αριστερά παράταξη, της οποίας τα μέλη αυξάνονταν συνεχώς, θέλοντας βέβαια και να τονίσει πως υπήρχε αιτιολογία για τον αυταρχισμό του παρελθόντος. Επίσης η ΕΔΑ είχε δημιουργήσει μια οργάνωση, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, τη Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη

⁹² «Ελληνική Ευρωπαϊκή Πολιτική, 1965-1966 – Επαναδραστηριοποίηση στο Κοινοτικό πλαίσιο» του Ευάνθη Χατζηβασιλείου σελ. 28-32 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΜ, ΑΘΗΝΑ 2003).

⁹³ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 52-53 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

⁹⁴ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 343 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

(ΔΝΛ) υπό την προεδρία του Μίκη Θεοδωράκη, η οποία είχε αποκτήσει αρκετά μέλη και μεγάλη δύναμη πράγμα που αποδεικνυόταν από τις κινητοποιήσεις της.⁹⁵

Όμως από πολύ νωρίς άρχισε να εκδηλώνεται κρίση και στο εσωτερικό του κόμματος του Κέντρου. Από τη μία οι αριστεροί βουλευτές συγκεντρώνονται γύρω από τον Ανδρέα Παπανδρέου και από την άλλη οι δεξιοί μαζεύουν τις δυνάμεις τους έχοντας πια συνειδητοποιήσει ότι ο πιθανότερος διάδοχος του Γεωργίου θα ήταν ο γιος του. Γενικότερα όμως η συμμετοχή του Ανδρέα στην πολιτική σκηνή και η αύξηση της δημοτικότητάς του είχε προκαλέσει την ανησυχία και της Αριστεράς αλλά και των Αμερικανών. Ο πόλεμος στο πρόσωπό του από την ΕΡΕ αλλά και από δημοσιεύματα του Τύπου, τον ανάγκασε να παραιτηθεί το Νοέμβριο του 1964. Πάντως, βασικοί του εσωκομματικοί αντίπαλοι ήταν ο Κ. Μητσοτάκης και ο Ηλίας Τσιριμώκος.⁹⁶

Στις 6 Ιανουαρίου 1965 γίνεται ανασχηματισμός της κυβέρνησης. Ο Ηλίας Τσιριμώκος ορκίζεται υπουργός Εσωτερικών, γίνονται πολλές ανακατατάξεις αλλά υπάρχουν και αρκετές αποχωρήσεις.⁹⁷

Ο διορισμός του Η. Τσιριμώκου σε υπουργική θέση έδωσε την ευκαιρία στη συντηρητική παράταξη να οξύνει την επίθεσή της στο κυβερνών κόμμα εξαιτίας της φιλικής του διάθεσης προς την Αριστερά. Την αντίθεσή τους βέβαια δήλωσαν και κάποιοι βουλευτές των Προοδευτικών. Επίσης ο τύπος της εποχής οργίασε, έγινε λόγος για ενίσχυση του ΚΚΕ, για τρομοκρατικές και δολοφονικές τάσεις των «Λαμπράκηδων» στην περιφέρεια και αναφέρθηκε ότι ξύπνησαν μνήμες του '44. Όλα μαζί συντελούσαν και υποβοηθούσαν το οργανωμένο σχέδιο της ΕΡΕ και του αρχηγού της Π. Κανελλόπουλο που στόχευε με την μέθοδο της κινδυνολογίας τελικά

⁹⁵ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 347 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

⁹⁶ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 127 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

⁹⁷ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 129 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

να ανατρέψει την κυβέρνηση, ξεσηκώνοντας τον στρατό, την κοινή γνώμη και τον βασιλιά.⁹⁸

Η ΕΡΕ κινείται ακόμα πιο δραστικά. Προχωρεί σε δόλιες πράξεις και οργανώνει διαδηλώσεις και επεισόδια που δημιουργούν τον φόβο στον λαό, προκειμένου να στηρίξει τα δημοσιεύματα που η ίδια είχε τροφοδοτήσει κυρίως στον Δεξιό Τύπο. Στις κατηγορίες ο Παπανδρέου απάντησε με επιχειρήματα. Για τις αναφορές που έγιναν ότι η κυβέρνηση αφήνει κομμουνιστές να επιστρέψουν από την εξορία, ο Παπανδρέου ως απάντηση ανέσυρε στοιχεία που έδειχναν ότι κατά τη δική του θητεία είχαν επιστρέψει μόνο 330 πρόσφυγες ενώ κατά τη θητεία της Δεξιάς 11.612. Επίσης δήλωσε ότι δεν θα προχωρήσει σε νομιμοποίηση του ΚΚΕ και μίλησε για την στάση που είχε κρατήσει γενικότερα απέναντι στον κομμουνισμό. Μεταξύ άλλων ακράδαντων επιχειρημάτων συγκέντρωσε στοιχεία γενικότερα για την δράση της συντηρητικής παράταξης και αποκάλυψε στη Βουλή το «Σχέδιο Περικλής». Τα γεγονότα αυτά έφεραν ακόμα μεγαλύτερη αστάθεια στο πολιτικό κλίμα και όξυναν περισσότερο τις σχέσεις της κυβέρνησης με το παλάτι που εμπλεκόταν στο εκλογικό πραξικόπημα του '61.⁹⁹

Ο πρωθυπουργός συνέχισε να δέχεται έντονες επιθέσεις σχεδόν από όλα τα μέτωπα, όμως η δημοτικότητα του παρέμενε σταθερή ακόμα και μετά από όλη αυτή τη συκοφαντία και τον πόλεμο στο πρόσωπό του. Ο Κ. Καραμανλής υποστήριξε την ανατροπή του από την ηγεσία και την άποψη αυτή ενστερνιζόταν και ο Π. Κανελλόπουλος.¹⁰⁰ Επίσης η εφημερίδα «Ελευθερία» σε άρθρο που δημοσίευσε, υποστήριξε ανοιχτά ότι ο Παπανδρέου και ο Μακάριος ήταν οι μόνοι υπαίτιοι για την ματαίωση της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και έκανε λόγο για μια αυταρχική

⁹⁸ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 131-132 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

⁹⁹ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 133-134 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹⁰⁰ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 348-349 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

πολιτική που ακολουθήθηκε όσον αφορά το Κυπριακό όπου η Αθήνα έπαιρνε αποφάσεις και η Λευκωσία ήταν αναγκασμένη να δρα αντιστοίχως.¹⁰¹

Ο Παπανδρέου έπρεπε με κάποιον τρόπο να αντιδράσει σε αυτό τον πόλεμο γι αυτό και ασχολήθηκε με τις παραβάσεις της προηγούμενης κυβερνητικής περιόδου. Έτσι το μεγαλύτερο ποσοστό των στελεχών της Ε.Κ. ακολούθησε την ΕΔΑ και την πρότασή της που ζητούσε την παραπομπή του Κωνσταντίνου Καραμανλή στο Ειδικό Δικαστήριο αποδίδοντας του ευθύνες για διαχειριστικές ανωμαλίες στη ΔΕΗ πρόταση που υπερψηφίστηκε από τη Βουλή. Βέβαια με την απόφαση της Ε.Κ. δεν συμφώνησε η ομάδα του Μητσοτάκη που πρότεινε να παραγραφεί το ζήτημα και να μη λάβουν υπ' όψιν τους την επιθυμία της ΕΔΑ. Αργότερα βέβαια η Ε.Κ. παραδέχτηκε ότι τα γεγονότα της ΔΕΗ έχουν παραγραφεί και η όλη ιστορία τελικά έδωσε άσχημη εικόνα και το κόμμα μιας και διαφαινόταν ότι δεν υπάρχει συνοχή.¹⁰²

Μετά από λίγο ο Παπανδρέου αποφασίζει να επαναφέρει στο πολιτικό σκηνικό το γιο του Ανδρέα Παπανδρέου ως αναπληρωτής υπουργός συντονισμού. Αυτή η κίνηση βέβαια προκάλεσε ξανά αντιδράσεις και στις 18 Μαΐου 1965 ήρθαν στο φως πληροφορίες για τη μυστική οργάνωση ΑΣΠΙΔΑ με αναφορές για πιθανή συμμετοχή και του Ανδρέα σε αυτή. Οι διαστάσεις που έλαβε το θέμα ήταν τεράστιες και αποδόθηκαν βαριές κατηγορίες στην κυβέρνηση και συγκεκριμένα στον ίδιο τον πρωθυπουργό ότι προσπαθούσε να συγκαλύψει το θέμα, επειδή εμπλεκόταν και το όνομα του γιου του.¹⁰³

Το σκάνδαλο αυτό έμελε να δημιουργήσει μια ακόμα μεγάλη κρίση για τη χώρα. Την ύπαρξη του ΑΣΠΙΔΑ και τη δράση του στην Κύπρο πληροφορήθηκε ο βασιλιάς περίπου το 1965 και περαιτέρω πληροφορίες έδωσε με έκθεσή του ο Γρίβας την

¹⁰¹«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 135 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹⁰²«Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 54 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

¹⁰³«Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 350 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

οποία επιβεβαίωσε και ο Π. Γαρουφαλιάς υπουργός Εθνικής Άμυνας. Ο έλεγχος της ΑΣΠΙΔΑΣ αναδείχτηκε σε πρωτεύοντα στόχο για την κυβέρνηση όμως το ίδιο σημαντική αναδείχτηκε και η σκευωρία που οργάνωσε και έφερε στο φως ο Γ. Παπαδόπουλος, αναφέροντας κομμουνιστικό σαμποτάζ σε μονάδες του Έβρου των οποίων είχε τη διοίκηση.¹⁰⁴ Τα γεγονότα έλαβαν μεγάλη δημοσιότητα στις 10 Ιουνίου και σκοπός του οργανωτή ήταν, βρίσκοντας πρόσφορο έδαφος μέσα στην έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα, να δημιουργήσει εντυπώσεις που θα εξυπηρετούσαν τα μελλοντικά του σχέδια και να ενισχύσει τον φόβο για τον κομμουνισμό. Άρθρο της εφημερίδας το « Το Βήμα » που δημοσιεύτηκε στις 25 Ιουνίου 1965 φέρει τίτλο στο πρωτοσέλιδό του «Ένας επικίνδυνος άνθρωπος εις μίαν νευραλγικήν θέσιν. Ο αντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος χαλκεύει συνωμοσίας». Το άρθρο αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ύστερα από έρευνες που έγιναν, από ειδικούς επιστήμονες, αποδεικνύεται η σκευωρία του Παπαδόπουλου και οι δολιοφθορές που διατεινόταν ότι έγιναν σε αυτοκίνητα των μονάδων από δήθεν κομμουνιστική χείρα, επρόκειτο ουσιαστικά για «φυσιολογικές βλάβες».¹⁰⁵

Η μεγάλη ένταση με τα ανάκτορα ήρθε όταν διαφώνησαν ανοιχτά πια με τον πρωθυπουργό για τον τρόπο που θα διεζάγονταν οι ανακρίσεις για τη μυστική οργάνωση. Ο Παπανδρέου διέταξε τότε τον υπουργό Εθνικής Αμύνης, παράλληλα με τον έλεγχο για τα όσα συνέβησαν με την οργάνωση ΑΣΠΙΔΑ, να διερευνήσει και το σχέδιο «Περικλής», γεγονός που αποτέλεσε κίνηση αντιπερισπασμού για τη μεγάλη επίθεση που είχε δεχτεί από την συντηρητική παράταξη. Ο υπουργός Πέτρος Γαρουφαλιάς όμως απάντησε αρνητικά στο αίτημα του πρωθυπουργού και τότε ο τελευταίος ζήτησε την παραίτησή του, αναφέροντας στον βασιλιά ότι θα αναλάμβανε ο ίδιος το υπουργείο Εθνικής Αμύνης. Όπως ήταν αναμενόμενο ο βασιλιάς δε δέχτηκε την πρόταση του Παπανδρέου και αντίθετα έκανε τα πάντα προκειμένου να

¹⁰⁴«Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 56 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

¹⁰⁵Εφημερίδα «Ελευθερία» άρθρο «Σαν σήμερα 25 Ιουνίου» διαθέσιμο στο διαδίκτυο <http://www.eleftheria.gr/> (πρόσβαση στις 3/08/2014).

διατηρήσει ο Γαρουφαλιάς τη θέση του, αφού ήταν ένα πρόσωπο της απόλυτης εμπιστοσύνης του.¹⁰⁶

Η έντονη διαφωνία και διαμάχη του πρωθυπουργού με το θρόνο οδήγησε τη χώρα σε μια ακόμα πολιτική κρίση. Εξαιτίας των όσων συμβαίνουν εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα συγκεντρώνονται Αμερικάνοι διπλωμάτες και στελέχη της CIA που επιδιώκουν να ηρεμήσουν τα πνεύματα με τον Παπανδρέου όμως να υποχωρεί και κυρίως επιθυμούν να μην επηρεάσουν όλα αυτά τον στρατό.¹⁰⁷ Ακολούθησαν μεταξύ τους κάποιες υβριστικές επιστολές και η κρίση κορυφώθηκε με την παραίτηση τελικά του Παπανδρέου από την κυβέρνηση στις 15 Ιουλίου 1965, συνεχίζοντας όμως να έχει την αρχηγία του κόμματος.¹⁰⁸

Ο Γ. Παπανδρέου μπορεί να αποδείχτηκε ένας χαρισματικός ηγέτης στην εσωτερική πολιτική, πράγμα που αποδεικνύεται και από τα μέτρα που πήρε αλλά και από τη μεγάλη δημοτικότητά του, δεν κατάφερε όμως να κερδίσει την εύνοια του Κωνσταντίνου, ούτε να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με τον στρατό και τις ΗΠΑ ώστε να έχει ισχυρούς συμμάχους και να μπορέσει η κυβέρνησή του να έχει μεγαλύτερη διάρκεια.

Ο βασιλιάς έδειξε από νωρίς ότι επιθυμούσε την ανατροπή του Γεώργιου Παπανδρέου από την κυβέρνηση της χώρας γι' αυτό και ουσιαστικά υποβοηθούσε την ΕΡΕ που τον είχε θέσει σαν βασικό της στόχο τα χρόνια που βρέθηκε στην εξουσία. Γενικά παρατηρείται μια συνεχώς παρεμβατική τάση του Στέμματος που ουσιαστικά αποτελεί κατάχρηση των πραγματικών εξουσιών του. Το ίδιο συνέβη για μια ακόμη φορά και όταν, αναγκάζοντας την κυβέρνηση Παπανδρέου να παραιτηθεί, διόρισε, την ίδια ακριβώς μέρα, πρωθυπουργό τον Γ. Νόβα μη υπολογίζοντας την άποψη του Γεώργιου που επιθυμούσε την άμεση διεξαγωγή της εκλογικής διαδικασίας. Ο Νόβας ήταν μέλος της Ένωσης Κέντρου και ο έως τότε πρόεδρος της

¹⁰⁶ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 65 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

¹⁰⁷ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 201 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹⁰⁸ «Οι Ελληνικές Κυβερνήσεις 1843-2004» του Ανδρέα Γ. Δημητρόπουλου σελ. 78 (ΑΘΗΝΑ 2004).

Βουλής. Η πρόταση αυτή του βασιλιά καταψηφίστηκε όμως στη Βουλή στις 5 Αυγούστου 1965.¹⁰⁹

Δεύτερη πρόταση του βασιλιά για την ηγεσία αποτέλεσε ο Ηλίας Τσιριμώκος, ο οποίος όμως και πάλι δεν κατάφερε να σχηματίσει κυβέρνηση. Χρειάστηκαν τρεις φουρνιές αποστατών για να μπορέσει οριακά ο βασιλιάς να σχηματίσει κυβέρνηση, αυτή τη φορά με πρωθυπουργό τον Στέφανο Στεφανόπουλο, με ασθενή κοινοβουλευτική πλειοψηφία, στις 17 Σεπτεμβρίου 1965.¹¹⁰

Η κυβέρνηση του Σ. Στεφανόπουλου μπορεί προσωρινά να υπήρξε μια λύση και να μπόρεσε να κατευνάσει ως ένα σημείο τα πνεύματα, σε καμία περίπτωση όμως δεν κατάφερε να φέρει τη σταθερότητα και σίγουρα δεν μπόρεσε να κάνει δραστικές αλλαγές.

Το να γίνεται προσπάθεια από το παλάτι να επιβάλει την κυβέρνηση που επιθυμεί χωρίς ουσιαστικά να έχει την υποστήριξη της Βουλής αποτελεί πράξη παράνομη που παραβιάζει το άρθρο 78 του συντάγματος.¹¹¹

Η στάση του βασιλιά, που ουσιαστικά επρόκειτο για νόθευση του ίδιου του πολιτεύματος, προκάλεσε ίσως τη μεγαλύτερη κρίση στην πολιτική ζωή της Ελλάδας από την αρχή της μεταπολεμικής περιόδου και έφερε τις μεγαλύτερες σε ένταση και συμμετοχή διαδηλώσεις που μάλιστα διήρκησαν εβδομήντα ημέρες. Ο πρώην πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου κάλεσε τους πολίτες να του συμπαρασταθούν και να στηρίξουν εκ νέου τον «ανένδοτο αγώνα». Οι μοναρχικές τάσεις του βασιλιά ξεσήκωσαν τεράστιες αντιδράσεις και άρχισε ξανά να γίνεται λόγος εκθρόνισής

¹⁰⁹ «Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας» του Νίκου Αλιβιζάτου σελ. 242-243 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 1995).

¹¹⁰ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 351 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

¹¹¹ «Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας» του Νίκου Αλιβιζάτου σελ. 247 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 1995).

του.¹¹² Το βασιλικό πραξικόπημα επηρέασε βαθιά τη χώρα. Παρόλο που στην αρχή της δεκαετίας του '60 τίποτα δεν πρόδιδε την αβεβαιότητα του Θρόνου και η γενικότερη αντικομμουνιστική πολιτική μάλιστα ενίσχυε την σταθερότητά του, εντούτοις αυτές οι αποφάσεις του και οι θύελλα που ξεσήκωσε αποτέλεσαν ουσιαστικά την αρχή του τέλους για τη βασιλεία στην Ελλάδα.¹¹³

¹¹²«Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 352 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

¹¹³«Η «σύντομη» δεκαετία του '60» των Α. Ρήγου, Σ. Σεφεριάδη, Ε. Χατζηβασιλείου σελ.104 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΟΞΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

3.1 Από τα γεγονότα του 1965 στη δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου

Όπως προαναφέρθηκε η πολιτική κρίση που εκδηλώθηκε στη χώρα δημιούργησε όλες τις προϋποθέσεις ώστε να θεωρηθεί απαραίτητη μια νέα εκλογική αναμέτρηση, ο βασιλιάς όμως υπήρξε ανένδοτος σε αυτό το θέμα παρόλο που ακόμα και η τρίτη κυβέρνηση που διόρισε δεν μπόρεσε να φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα και να οδηγήσει τη χώρα σε μια σταθερότητα. Τις εκλογές ζητούσαν επισταμένως σχεδόν όλες οι παρατάξεις.

Η κρίση αυτή είχε δώσει την ευκαιρία στις συνωμοτικές ομάδες, που τόσο καιρό δρούσαν υπόγεια, να προχωρήσουν σε συζητήσεις στην Ελλάδα για το πώς θα μπορούσαν να οργανώσουν το πραξικόπημα. Η Αμερική, που παρατηρούσε τις εξελίξεις και είχε κριτική στάση στα γεγονότα, φαίνεται να υπογραμμίζει το ότι προτού φύγει ο υπουργός Γαρουφαλιάς (που ήταν της εμπιστοσύνης των Ανακτόρων) μετάθεσε σε καίριες θέσεις στην Αττική δεκαπέντε αξιωματικούς, που εμπλέκονταν στον ΙΔΕΑ και η CIA τονίζει ότι ο βασιλιάς θα επιθυμούσε ένα πραξικόπημα στην περίπτωση που έχανε παντελώς τον έλεγχο. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που την ίδια κιόλας περίοδο ο Παπαδόπουλος άρχισε ξανά να δραστηριοποιείται. Μάλιστα, μέλος της ομάδας του επιδίωξε την συζήτηση με την πρεσβεία για τον αν θα συναινούσε σε ένα τέτοιο γεγονός, ενώ άλλοι σχεδίαζαν ακόμα και τη δολοφονία πολιτικών.¹¹⁴

Και η κυβέρνηση Στεφανόπουλου έπαιξε όμως τον ρόλο της κάνοντας αρκετές αλλαγές στην ηγεσία του στρατού. Αποστράτευσε τον αρχηγό Γεννηματά και στην

¹¹⁴«Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ.188-189 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

θέση του διόρισε τον στρατηγό Σπαντιδάκη, ο οποίος διατηρούσε στενές σχέσεις με το παλάτι και φαίνεται πως και αυτός συνέβαλε στο να επιτύχει αργότερα το πραξικόπημα.¹¹⁵

Η έντονη διαμάχη το 1965 μεταξύ του Παπανδρέου και του βασιλιά ήταν έντονο δείγμα ότι οι δύο πλευρές δεν είχαν κοινούς στόχους στην πολιτική αλλά ούτε και στον τομέα των εθνικών συμφερόντων και η διαφορετική αυτή επικρατούσα ιδεολογία ήταν σαφώς επικίνδυνη για τη χώρα.¹¹⁶

Εκτός όμως από την οξεία πολιτική κρίση και την παρασκηνιακή δράση των συνωμοτικών ομάδων, το 1965 η χώρα βίωσε και την οικονομική κρίση λόγω δημοσιονομικών ελλειμμάτων, μια κατάσταση που ο Στεφανόπουλος και ο Μητσοτάκης προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν κατηγορώντας την τακτική των παροχών που ακολούθησε ο Γ. Παπανδρέου όταν είχε την κυβέρνηση στα χέρια του. Η αλήθεια είναι όμως ότι σε αυτό το φαινόμενο οδήγησε η πολιτική αστάθεια και η προσπάθεια των «αποστατών» να δώσουν επιδοτήσεις προκειμένου να πάρουν ψήφο εμπιστοσύνης. Όμως η οικονομία της χώρας λίγο αργότερα φάνηκε να έχει τις απαιτούμενες βάσεις για να εξέλθει από αυτή την κρίση και εμφάνισε σημάδια βελτίωσης, σε συνδυασμό βέβαια με κάποια μέτρα που πήρε η κυβέρνηση αφού ο Μητσοτάκης στα τέλη του '65 ανακοίνωσε νέα οικονομική πολιτική, την οποία ψήφισαν και τα δυο κόμματα της Δεξιάς.¹¹⁷

Φρένο στις οικονομικές αυθαιρεσίες προσπάθησε να βάλει η κυβέρνηση Στεφανόπουλου και στην εκκλησία, φυσικά εξυπηρετώντας και τα συμφέροντα των Ανακτόρων που επιθυμούσαν να μπορούν να έχουν και σε αυτή την περίπτωση τον έλεγχο. Για το λόγο αυτό ήρθαν οι δύο πλευρές σε μεγάλη σύγκρουση, η οποία

¹¹⁵ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ. 226-227 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

¹¹⁶ Marcus Wheeler (2007) Greek Political Perspectives, p.342

¹¹⁷ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 201 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

κράτησε μάλιστα σχεδόν έναν χρόνο. Η Ένωση Κέντρου και η ΕΔΑ, σε αυτή τη σύγκρουση, στάθηκε απέναντι στην κυβέρνηση των αποστατών, κατηγορώντας την για αυτή τη ρήξη ενώ η ΕΡΕ ουσιαστικά απέφυγε να πάρει θέση. Αργότερα συνέδεσαν τα γεγονότα με αυτά της ένωσης των δύο εκκλησιών και κατηγορηθήκαν η Φρειδερίκη και ο Κοτσώνης ότι όλο αυτό συνέβη επειδή απαιτούσαν να πάρει θέση η εκκλησία κατά του κομμουνισμού όπως έγινε και με τους καθολικούς. Αργότερα οι δύο πλευρές θα καταλήξουν σε συμβιβαστική λύση.¹¹⁸

Ένα ακόμα σοβαρό πρόβλημα κλήθηκε να αντιμετωπίσει και η νέα κυβέρνηση Στεφανόπουλου, αυτό του Κυπριακού καθώς ο τελευταίος εξέφραζε σχεδόν ανοιχτά την αντιπάθειά του στο πρόσωπο του Μακάριου επειδή έδειχνε να προτιμά τον Γρίβα. Στο μεταξύ όμως η Κύπρος βρέθηκε ξανά σε αναταραχή εξαιτίας επεισοδίων. Τούρκοι καταλαμβάνουν και οχυρώνουν τμήματα της Αμμοχώστου και ο Στεφανόπουλος υποστηρίζει σθεναρά την άποψη ότι η Αθήνα πρέπει να αποφασίζει για το Κυπριακό ζήτημα, ενώ ο υπουργός εξωτερικών Ηλίας Τσιριμώκος υποστηρίζει ανοιχτά την αντίθετη ακριβώς άποψη και στην Αθήνα και στην Κύπρο. Για τη λανθασμένη αυτή πολιτική είχε κατηγορηθεί έντονα άλλωστε η κυβέρνηση Καραμανλή καθώς με αυτό τον τρόπο υποβάθμιζε τη σημασία του Κυπριακού θέματος. Στη συνέχεια το ζήτημα παραπέμπεται στον ΟΗΕ όπου η ελληνική και η κυπριακή αντιπροσωπία τραβούν την προσοχή και προχωρά σε ψήφισμα με ευνοϊκές προτάσεις το οποίο και υπερψηφίζεται. Βέβαια δεν ήρθε ούτε αυτή τη φορά κάποια δραστηκή αλλαγή στην υπόθεση αλλά κατευνάστηκαν οι αντιπαραθέσεις και κατ' ουσίαν πάγωσε ξανά.¹¹⁹

Την πολιτική κρίση της χώρας ενίσχυαν τα πολλά μέτωπα που άνοιγαν συνεχώς και σε αυτή την κατάσταση βρήκε τη χώρα το 1966. Ο Π. Κανελλόπουλος απηύθυνε

¹¹⁸«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 313-314 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹¹⁹«Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ. 319-321 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

ερώτημα στον βασιλιά για το πότε θα γίνονταν επιτέλους εκλογές, φοβούμενος για την κατάσταση στην οποία θα οδηγούταν η χώρα και από το νέο ανένδοτο αγώνα.¹²⁰

Ο βασιλιάς από την άλλη, στο πρωτοχρονιάτικο του διάγγελμα, κάνει λόγο για έντονη αντικομμουνιστική πολιτική και αναζητά τον αυταρχισμό του παρελθόντος πάνω σε αυτό το ζήτημα, αναφέροντας ότι γίνονται αυτές οι επιλογές για το κοινό καλό. Η στάση του αυτή, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε αντιδράσεις, όχι μόνο από την λαϊκή κοινή γνώμη αλλά και από τα κόμματα, που ουσιαστικά δηλώνουν την ανησυχία τους για τις διαστάσεις που έχει πάρει πια η εξουσία του Κωνσταντίνου. Στις αντιδράσεις αυτές απάντησε η κυβέρνηση με διάγγελμα πίσω από το οποίο όμως φαίνεται πως βρισκόταν το ίδιο το Παλάτι. Την έντονη διαφωνία του με το θρόνο και την αντιδημοκρατική πολιτική που προσπαθούσε να εφαρμόσει εξέφρασε περισσότερο από όλους ο Π. Κανελλόπουλος και σε ομιλία του καταδίκασε κάθε δικτατορική σκέψη αναφέροντας την επιθυμία του για εκλογές, κατανοώντας πως έχει κλονιστεί το πολίτευμα του κράτους.¹²¹

Ακόμα και το παλάτι συνειδητοποίησε από νωρίς ότι η νέα κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να έχει μακρά πορεία γι αυτό και έγινε προσπάθεια για αλλαγές. Τον πρώτο μήνα του '66 ο βασιλιάς αντικατέστησε τον σύμβουλό του Κ. Χοϊδά και στη θέση του διορίστηκε ο πρεσβευτής Δ. Μπίτσιος, ο οποίος φαίνεται να μην υιοθετεί τόσο ακραίες τάσεις όσο αυτές του προκατόχου του. Εξαιτίας του νέου πολιτικού του συμβούλου, ο βασιλιάς ανέκτησε ξανά την επαφή με τον Παπανδρέου. Όμως και η Αμερική επιδίωξε μια νέα προσέγγιση του πρώην πρωθυπουργού. Ο αρχηγός της ΕΡΕ και ο Παπανδρέου φαίνεται πως τώρα έχουν κοινά συμφέροντα απέναντι στις βασιλικές αποφάσεις και μεγαλώνουν οι φήμες για κοινές τους συναντήσεις.¹²²

¹²⁰ «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 356 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

¹²¹ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ.321-324 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹²² «Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967» του Η. Νικολακόπουλου σελ. 356-357 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2000).

Η ΕΔΑ από την πλευρά της αλλάζει και αυτή πολιτική προκειμένου να επιτευχθεί ένα ομαλό κλίμα στη χώρα και να διατηρηθεί το πολίτευμα, φοβούμενη μια δικτατορική κυριαρχία. Έτσι, καταθέτει πέντε προτάσεις συνεργασίας ουσιαστικά με τα άλλα κόμματα. Με τις προτάσεις της η παράταξη επιδιώκει να πλησιάσει και την ΕΡΕ αλλά κυρίως επιθυμεί να προσεγγίσει την Ένωση Κέντρου ώστε να ενώσουν τις δυνάμεις τους στην περίπτωση νέων εκλογών.¹²³

Αφού την εποχή αυτή οι περισσότερες κινήσεις για σταθεροποίηση της κυβέρνησης απέτυχαν, υπήρξε μια ακόμη εκδοχή, αυτή της συγκρότησης Εθνικού Μετώπου και καταλληλότερος για την περίπτωση αυτή ηγέτης κρίθηκε ο Κ. Καραμανλής. Όμως οι τεταμένες σχέσεις Καραμανλή και Βασιλιά λειτουργούσαν απαγορευτικά για την περίπτωση αυτή. Ο Καραμανλής από την πλευρά του έκανε κάποιες προτάσεις, οι οποίες όμως δεν δημοσιοποιήθηκαν εκείνη την περίοδο.¹²⁴

Ένα ακόμα κύμα απεργιών πλήττει την χώρα το 1966 με απεργούς εκπαιδευτικούς, εργαζόμενους στις συγκοινωνίες, δημοτικούς υπάλληλους, αγρότες και άλλους. Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα έγιναν περίπου 400 λαϊκές συγκεντρώσεις τεράστια συμμετοχή πολιτών. Μεγαλύτερη ήταν όμως η κινητοποίηση των φοιτητικών κινημάτων με την Εθνική Φοιτητική Ένωση Ελλάδος (ΕΦΕΕ), που αποτελείτο από τις νεολαίες της Ε.Κ. και της Αριστεράς, να οργανώνει μεγάλη συγκέντρωση στο Πανεπιστήμιο Αθηνών με αιτήματα σχετικά με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Τις διαδηλώσεις αντιμετώπισε η κυβέρνηση Στεφανόπουλου κατασταλτικά αλλά όχι αποτελεσματικά και με τη συνεργασία και του στρατού.¹²⁵

Σε συζητήσεις για να βρεθεί μια λύση προχώρησε αργότερα ο νέος πολιτικός σύμβουλος των Ανακτόρων Δ. Μπίτσιος με τους αρχηγούς του ΕΡΕ και της Ε.Κ. με

¹²³ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ.325-326 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹²⁴ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 59 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

¹²⁵ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ.326-328 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

αποτέλεσμα την υπογραφή συμφωνίας στις 18 Δεκεμβρίου 1966 που ανέφερε εν ολίγοις ότι τα δυο κόμματα θα υποστήριζαν τη δημιουργία μεταβατικής κυβέρνησης υπό τον Ι. Παρασκευόπουλο, με την υποχρέωση ότι ο τελευταίος θα προχωρούσε στην οργάνωση εκλογικής διαδικασίας, μέχρι τα τέλη Μαΐου του 1967, με το σύστημα της απλής αναλογικής. Όμως, όπως φαίνεται, ο ανταγωνισμός της πόλωσης υπερνίκησε το κοινό καλό και η εκδοχή ότι από τις νέες εκλογές η Ε.Κ. θα αναδειχθεί νικητής και θα σχηματίσει κυβέρνηση με την υποστήριξη της ΕΔΑ, δεν άφησε τη συμφωνία να τελεσφορήσει. Όπως ήταν φυσικό μια τέτοια κατάληξη απεύχονταν και η ΕΡΕ και το Παλάτι, που παρά τις προσπάθειές τους να πλήξουν τον Γ. Παπανδρέου, ακόμα και με την ανάδειξη της υπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ, δεν κατάφεραν να αλλάξουν τα στατιστικά για τη δημοτικότητα του πρώην πρωθυπουργού.¹²⁶

Η κυβέρνηση του Ιωάννη Παρασκευόπουλου ορκίστηκε στις 22 Δεκεμβρίου 1966 όμως σε μια διαφωνία κατά τη ψήφιση εκλογικού νόμου στη Βουλή οδηγήθηκε στην πτώση της στις 3 Απριλίου 1967 αφού η συμφωνία των δύο πολιτικών παρατάξεων κατέρρευσε.¹²⁷ Την ίδια μέρα ορκίστηκε νέα κυβέρνηση της ΕΡΕ με πρωθυπουργό τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο, αρχηγό του κόμματος, και δήλωσε τη διεξαγωγή εκλογών στις 28 Μαΐου. Έτσι ξεκινά μια ακόμη προεκλογική περίοδος για την χώρα αλλά ταυτόχρονα φουντώνουν και οι φήμες για ένα επερχόμενο πραξικόπημα των συνταγματαρχών.¹²⁸

Τα πολιτικά κόμματα που δημιουργήθηκαν και έδρασαν στην χώρα την περίοδο 1950-1976 και αυτά που ανέλαβαν την κυβέρνηση αλλά και αυτά της αντιπολίτευσης, δεν κατάφεραν να αφήσουν το στίγμα τους στην πολιτική ζωή έχοντας μια σταθερή ιδεολογία και ακολουθώντας μια συγκεκριμένη πολιτική γραμμή. Δεν μπόρεσαν ποτέ να έχουν συνοχή στο εσωτερικό τους, με μικρή εξαίρεση ίσως το κόμμα της ΕΡΕ την

¹²⁶ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 60-61 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

¹²⁷ «Κηδεμονευόμενος και προκρούστειος κοινοβουλευτισμός από το Σύνταγμα του 1952 στη δικτατορία των συνταγματαρχών» του Θανάση Γ. Ξηρού σελ. 452 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΒΒΑΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ 2008).

¹²⁸ «Όπως τα έζησα 1961-1981» του Γιάννη Βαρβιτσιώτη σελ. 187 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΛΙΒΑΝΗ, ΑΘΗΝΑ 2012).

περίοδο της αρχηγίας του Καραμανλή. Με όλη αυτή την επικρατούσα αστάθεια ήταν ίσως αναμενόμενα τα αποτελέσματα του 1967.¹²⁹

Οι εκλογές της 21^{ης} Απριλίου δεν έγιναν ποτέ. Η ομάδα του Παπαδόπουλου έκανε προετοιμασίες καιρό και οργανωνόταν. Μια μέρα νωρίτερα ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού Σπαντιδάκης, συγκάλεσε σε συμβούλιο του έξι αντιστράτηγους καταλήγοντας στην άποψη ότι ο στρατός θα έπρεπε να επέμβει. Αυτό που έπρεπε να συμβεί τώρα ήταν να πάρουν και την έγκριση του βασιλιά προκειμένου να μπει σε εφαρμογή το σχέδιο «ΙΕΡΑΞ ΙΙ», που αποτελούσε ουσιαστικά τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο θα δρούσε ο στρατός σε περίπτωση που ξεσπούσε μια νέα πολιτική κρίση. Είχε σχεδιαστεί ο τρόπος ανάληψης της εξουσίας αλλά και οι κινήσεις στις οποίες θα έπρεπε να προβεί η κάθε στρατιωτική μονάδα κατά την εφαρμογή του.¹³⁰ Το ίδιο βράδυ όμως, η συνωμοτική ομάδα των Παπαδόπουλου, Παττακού και λοιπόν, πήρε την απόφαση να προχωρήσει σε εφαρμογή του σχεδίου και να κάνει το πραξικόπημα.¹³¹ Η CIA γνώριζε από χρόνια ότι τμήματα του στρατού εξέταζαν την ιδέα της παρέμβασης και η Αμερική γνώριζε το ενδεχόμενο της παρέμβασης από βασιλιά και ανώτατους αξιωματικούς.

Με ένα σχέδιο που οργάνωσαν λίγα άτομα μόνο κατάφεραν σε ένα βράδυ, με τη μέθοδο του αιφνιδιασμού, να πάρουν στα χέρια τους την κρατική εξουσία και να καταλύσουν το δημοκρατικό πολίτευμα. Μια χύτρα που έβραζε όλα αυτά τα χρόνια ήταν αυτή η συνωμοσία για τη χώρα και όταν πια εξεράγει δεν είχε κανείς τα περιθώρια να φέρει αντίρρηση. Γιατί θα μπορούσε να αποφευχθεί το πραξικόπημα αν αντιδρούσαν οι υπόλοιπες ομάδες στρατιωτικών που δεν είχαν εισχωρήσει στην ομάδα, αν ο αρχηγός του ΓΕΣ δεν τους κάλυπτε και αν τελικά ο βασιλιάς είχε

¹²⁹ «Πολίτευμα και κομματικοί σχηματισμοί στην Ελλάδα 1952-1967» του Γιώργου Ο. Αναστασιάδη σελ.47 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1991).

¹³⁰ Αλέξης Παπαχελάς «Η CIA γνώριζε από «μέσα» την ομάδα Παπαδόπουλου», διαθέσιμο στο διαδίκτυο <http://www.tovima.gr/>, πρόσβαση στις 3/08/2014.

¹³¹ «Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων», του Α. Παπαχελά σελ. 331 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1997).

αποφασίσει να μη συμβιβαστεί.¹³² Παρόλο βέβαια που ο Κανελλόπουλος είχε προειδοποιήσει τον Κωνσταντίνο ότι ένας συμβιβασμός θα σήμαινε ταυτόχρονα και την απώλεια της εξουσίας από τα χέρια του.¹³³

Η πρώτη κυβέρνηση δικτατορικού καθεστώτος στην Ελλάδα, που επέβαλαν οι συνταγματάρχες, ορκίστηκε στις 21 Απριλίου 1967 με αρχηγό τον Κωνσταντίνο Κόλλια, καταλύοντας τη δημοκρατία. Σε διάγγελμά του ο τελευταίος ανέφερε ότι τώρα για την Ελλάδα ξεκινούσε μια νέα περίοδος που ο κόσμος δεν θα είναι χωρισμένος σε Δεξιούς και Αριστερούς και κατηγόρησε τους προηγούμενους πολιτικούς του παρελθόντος για τα όσα είχαν συμβεί. Αργότερα αποδείχτηκε ότι ο Κόλλιας αποτελούσε απλά μια βιτρίνα που πίσω της κρύβονταν τρεις άνδρες, με ισχυρότερο όλων ίσως τον Παπαδόπουλο.¹³⁴

Η Αμερική, όπως αναφέρθηκε και πρωτύτερα, γνώριζε από την αρχή για τη συνωμοτική ομάδα του Παπαδόπουλου και τα σχέδια της για πραξικόπημα αλλά φυσικά δεν έκανε τίποτα για να ανακόψει την πορεία της. Στην περίπτωση λοιπόν και της νέας κυβέρνησης, η Ουάσιγκτον όχι μόνο γνώριζε τις διεργασίες της αλλά υπήρξε και ρυθμιστικός παράγοντας στα έργα της, έχοντας τον τρόπο να επηρεάζει, εμμέσως και όχι εμφανώς, τις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους.¹³⁵ Βέβαια, το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου προκάλεσε αναταραχή στην Αμερική για αρκετές ώρες καθώς δε γνώριζαν ποιοι ήταν οι πραξικοπηματίες. Λίγο αργότερα όμως ξεκαθάρισε το τοπίο

¹³² «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ.443 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹³³ «Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε' 1964-1967» του Σ. Λιναρδάτου σελ.440 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1978).

¹³⁴ «Σύντομη Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελ. 271-272 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

¹³⁵ «Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει... ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟ(ΛΟ)ΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (1944 – 2007)» του Κώστα Παπαϊωάννου σελ. 193-194 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 2008).

και ο ίδιος ο βασιλιάς δήλωσε στον Αμερικάνο πρεσβευτή ότι δεν είχε αναμειχθεί στο πραξικόπημα.¹³⁶

Οι λόγοι που ο Παπαδόπουλος και η ομάδα του προχώρησαν στο πραξικόπημα ήταν αρκετοί για αυτούς. Αρχικά έτρεφαν φόβο για την περίπτωση που γίνονταν εκλογές και ανέβαινε στην εξουσία ξανά η Ε.Κ. καθώς ήταν σίγουρό πως σε αυτή την περίπτωση η νέα κυβέρνηση θα έπαυε τους αξιωματικούς που ήταν γνωστοί για τις Δεξιές τους προτιμήσεις. Επίσης οι στρατιωτικοί φαίνεται να ένιωθαν δυσαρέσκεια γιατί από την μία η χώρα εξελισσόταν και η καταναλωτικοί κοινωνία δημιουργούσε αλλαγές και από την άλλη οι ίδιοι έμεναν στάσιμοι, σχεδόν στο περιθώριο. Οι διαφορές αυτή διακρινόταν εντονότερα μεταξύ των στρατιωτικών που ακολουθούσαν πολιτικά συμφέροντα και αυτών που βρίσκονταν στην επαρχία και σε παραμεθόριες περιοχές.¹³⁷

Ο Κωνσταντίνος προσπάθησε να συγκεντρώσει αυτούς που τον υποστήριζαν, ζητώντας και τη βοήθεια της Αμερικής, προκειμένου να κάνει την κίνησή του ως απάντηση στο πραξικόπημα των συνταγματαρχών αλλά οι υποστηρικτές της δικτατορίας είχαν οργανωθεί αρκετά καλά και μπόρεσαν να τον σταματήσουν. Με αυτό τον τρόπο ο βασιλιάς χάνει μια για πάντα τη δύναμή του, κάτι που βέβαια συνέβη από την πρώτη στιγμή που συναινεί και αποδέχεται το πραξικόπημα και τελικά τρέπεται σε φυγή. Η φυγή του βασιλιά σηματοδοτεί και την εδραίωση της δικτατορίας στην Ελλάδα.¹³⁸

Τη ίδια ημέρα της φυγής του βασιλιά ξεκινούσε μια νέα δικτατορική περίοδος στη χώρα που διήρκεσε περίπου έξι χρόνια. Τη διακυβέρνηση ανέλαβε τώρα ο Γεώργιος Παπαδόπουλος, ο οποίος διορίστηκε από τον αντιβασιλέα Γ. Ζωιτάκη. Ο τελευταίος,

¹³⁶ «Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974» του Σ. Ριζά σελ.23-24 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2001).

¹³⁷ «Σύντομη Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας» του Richard Clogg σελ. 272 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ 1999).

¹³⁸ «Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004» των Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ.Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη σελ. 66-67 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2011).

όντας αντιστράτηγος και μέλος της ομάδας του πραξικοπήματος διορίστηκε αντιβασιλέας από την ίδια την κυβέρνηση. Ο εγκέφαλος και υποκινητής της ιδέας του πραξικοπήματος παίρνει στα χέρια του την εξουσία του κράτους λίγο πριν τη δύση του '67. Ο Παπαδόπουλος κυβέρνησε τη χώρα με τον πιο αυστηρό τρόπο, αναλαμβάνοντας πολλές εξουσίες και καταλύοντας οριστικά κάθε δημοκρατισμό.¹³⁹

Η δικτατορία κατέλυσε το δημοκρατικό πολίτευμα και τη συνταγματική νομιμότητα και παρά τις αυθαιρεσίες κατάφερε να κερδίσει την ανοχή του κοινωνικού συνόλου για κάποια χρόνια. Ο νέος τρόπος διακυβέρνησης βρήκε τη χώρα σε μια άκρως μεταβατική εποχή που μετά τον πόλεμο προσπαθούσε να ορθοποδήσει, να ανακάμψει και να εξελιχθεί. Ενώ οι προηγούμενες κυβερνήσεις προσπαθούσαν να κάνουν βήματα εκδημοκρατισμού (ακόμα και η ΕΡΕ έκανε τέτοιες προσπάθειες παρά τον αυταρχικό της χαρακτήρα), η δικτατορία ήρθε και ανέκοψε αυτές τις διαδικασίες παρά την ανάγκη που είχε η χώρα και όσον αφορά τις εσωτερικές τις απαιτήσεις αλλά και τις σχέσεις της με το εξωτερικό. Ήταν η στιγμή που η Ελλάδα έπρεπε να αρχίσει να οργανώνει την οικονομική της πολιτική ώστε να θέσει τις βάσεις για να μπορέσει να καταστεί ανταγωνιστική σε σχέση τουλάχιστον με τις άλλες χώρες της Ευρώπης, αν όχι στην παγκόσμια αγορά. Η δικτατορία βέβαια δεν έφερε στη χώρα οικονομική δυσφορία αντίθετα συνέχισε τα σταθερά βήματα των προηγούμενων ετών αλλά δεν της επέτρεψε να ακολουθήσει τους ρυθμούς και τις εξελίξεις που συντελούνταν στις δυτικές κοινωνίες.¹⁴⁰

¹³⁹ «Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας» του Ν. Αλιβιζάτου σελ. 277-278 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ 1995).

¹⁴⁰ «Η Δικτατορία 1967 – 1974 Πολιτικές πρακτικές – Ιδεολογικός λόγος – Αντίσταση» των Γ. Αθανασάτου, Α. Ρήγου, Σ. Σεφεριάδη σελ. 87-89 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

4.1 Ο εμφύλιος και το σύνταγμα του 1952

Το μεταπολεμικό πολιτικό σύστημα κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις χρόνιες πελατειακές και πολιτικές παθογένειες. Κυρίαρχη επικρατούσα ιδεολογία στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, που χαρακτηριζόταν από ένα ψυχροπολεμικό κλίμα, ήταν αυτή της εθνοφροσύνης και του αντικομμουνισμού. Το ΚΚΕ άλλωστε βρισκόταν υπό καθεστώς παρανομίας και όχι μόνο δε συμμετείχε στις εκλογικές διαδικασίες αλλά οι οπαδοί του διώκονταν και οι αριστερόφιλοι γενικότερα αντιμετώπιζαν τον αυταρχισμό. Αυτές οι συνεχόμενες διαδικασίες τριβής μεταξύ παρακράτους κυβερνήσεων και Αριστεράς, η αστάθεια κυρίως στον τομέα της πολιτικής αλλά και η θεσμική δυσλειτουργία αποτέλεσαν τα βασικά χαρακτηριστικά της χώρας την περίοδο αυτή. Το νέο σύνταγμα ήταν αποτέλεσμα και των όσων άφησε πίσω του ο πόλεμος.

Το 1952 κατατέθηκε στη Βουλή το σύνταγμα που αποτελούνταν από 114 άρθρα και μάλλον δικαίως χαρακτηρίστηκε αυταρχικό και συντηρητικό. Ο χαρακτήρας του αυτός βέβαια μπορεί να γίνει κατανοητός αν αναλογιστεί κανείς τις συνθήκες πολιτικής αστάθειας που επικρατούσαν στην χώρα για πολλά χρόνια αλλά και την μόλις έξοδο της από έναν εμφύλιο πόλεμο.

Η βασικότερη καινοτομία του ήταν ίσως η κατοχύρωση του δικαιώματος ψήφου για τις γυναίκες όμως ήταν φανερός ο συντηρητισμός του σε σοβαρά θέματα όπως αυτά του τύπου, της εκπαίδευσης αλλά και των ατομικών δικαιωμάτων όπου για παράδειγμα απαγορευόταν στους δημόσιους υπαλλήλους να απεργούν.

Οι αρνητικές πλευρές αυτού του συντάγματος φαίνεται να έδωσαν την ευκαιρία να συνεχιστεί το κλίμα αστάθειας που επικρατούσε στην πολιτική ζωή της χώρας και κατά κάποιο τρόπο πυροδοτούσαν τις εξελίξεις μέχρι και το 1967.

Στο σύνταγμα του '52 έγινε προσπάθεια να εδραιωθεί ο Κοινοβουλευτισμός σε ένα πολίτευμα Βασιλευόμενης Δημοκρατίας (Αρ.21) όπου η νομοθετική εξουσία ασκείται από τον Βασιλιά και τη Βουλή. Σημαντικές αρμοδιότητες συνέχιζε να δίνει το νέο σύνταγμα στον Βασιλιά αφού η εκτελεστική εξουσία άνηκε σε αυτόν αλλά μπορούσε να την ασκεί μέσω των υπουργών που ο ίδιος διορίζε (Αρ.21) αφού διατηρούσε το δικαίωμα να διορίζει και να παύει κατά το δοκούν τους υπουργούς του (Αρ.27). Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις όμως έπαιξε η ιδιότητα του βασιλιά να απονέμει νομίμως βαθμούς στους στρατιωτικούς (Αρ.34) αφού ο ίδιος είχε τον έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων (Αρ.32).¹⁴¹

Όπως γίνεται αντιληπτό το σύνταγμα του 1952 έθεσε τις βάσεις και οδήγησε κατά κάποιον τρόπο στη δικτατορία των συνταγματαρχών, μέσα από τον συντηρητισμό που προέβλεπε αλλά και μέσα από τις ελευθερίες που θα λέγαμε ότι έδωσε στους διάφορους φορείς να δράσουν καταλυτικά, με σημαντικότερο όλων τον βασιλιά, αφού του έδωσε την ευκαιρία να κινεί τα νήματα και να διεκδικεί όλο και μεγαλύτερη εξουσία.

¹⁴¹ Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος (1952) Τεύχος πρώτο.

4.2 Ο ρόλος της ηγεσίας: Κ. Καραμανλής και Γ. Παπανδρέου

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Γεώργιος Παπανδρέου μπορεί να αποτέλεσαν ίσως τις δυο σπουδαιότερες ηγετικές προσωπικότητες που ανέδειξε η μεταπολεμική περίοδος, αλλά έχουν σαφώς το μερίδιό τους στην αποτυχία του πολιτικού συστήματος που κατέληξε στην ανάρρηση της δικτατορίας.

Η πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Καραμανλή αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες αλλαγές της μεταπολεμικής περιόδου. Ο Κ. Καραμανλής κατάφερε να εδραιώσει την ηγεσία του στην Εθνική Ριζοσπαστική ένωση (ΕΡΕ), το κόμμα δηλαδή που ο ίδιος ίδρυσε και να διατηρήσει την εξουσία της χώρας στα χέρια του για αρκετά χρόνια. Κατευθυντήρια γραμμή του υπήρξε η κοινωνική δικαιοσύνη. Ο όρος «Ριζοσπαστική» στην επωνυμία του κόμματός του δήλωνε σαφώς ότι επιθυμούσε τη διαφοροποίηση του από τα άλλα κόμματα αλλά κυρίως ίσως από τον Ελληνικό Συναγερμό. Η μεγάλη δυναμική αυτού του κόμματος οδήγησε βέβαια και στην πόλωση. Όσον αφορά την εξωτερική του πολιτική ακολούθησε μια φανερά φιλοδυτική πολιτική. Έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη διευθέτηση του Κυπριακού ζητήματος, κατευνάζοντας τις κρίσεις και κατορθώνοντας θετικές εξελίξεις χωρίς βέβαια να μπορέσει να δώσει μια οριστική λύση. Αδιαμφισβήτητη είναι η συμβολή του στον οικονομικό και πολιτικό τομέα, έργο του είναι άλλωστε η είσοδος της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Ενώ επιφανειακά τουλάχιστον έδειχνε να έχει συγκεκριμένο σχέδιο προκειμένου να βγάλει τη χώρα από το τέλμα που την είχε οδηγήσει ο εμφύλιος πόλεμος, προωθώντας την οικονομική της ανάπτυξη, δεν φαίνεται να έκανε προσπάθεια όμως για τον ουσιαστικό εκδημοκρατισμό βασικών δομών της. Αντίθετα, σε πολλές περιπτώσεις κυβέρνησε με τρόπο αυταρχικό, θέτοντας τη δίωξη της αριστεράς σε βασικό του στόχο, καταλήγοντας σε ακραίες λύσεις, ξεπερνώντας ακόμα και τον προκάτοχό του Αλ. Πλαστήρα (ο οποίος ακολούθησε μεν συντηρητική πολιτική αλλά ηπιότερη), ξεσηκώνοντας συχνά τις αντιδράσεις των πολιτών. Στην οκταετία που διατέλεσε πρωθυπουργός δεν κατάφερε να ελέγξει τις παρακρατικές δυνάμεις που

δρούσαν ως απομεινάρια του εμφυλίου.¹⁴² Αδιαμφισβήτητα όμως ο Κωνσταντίνος Καραμανλής αποτέλεσε τον πιο ισχυρό πρωθυπουργό της μεταπολεμικής περιόδου και τον πιο σεβαστό ηγέτη του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα.¹⁴³ Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1950, η Ελλάδα άλλωστε ήταν μια υπανάπτυκτη χώρα, με χαμηλή παραγωγικότητα στον τομέα της γεωργίας και ένα πολύ ασθενές βιομηχανικό τομέα.¹⁴⁴ Δεν μπορεί να είναι τυχαίο λοιπόν ότι η Ελλάδα στα χρόνια της διακυβέρνησής του είχε εξαιρετικά υψηλά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης σε σχέση και με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Μάλιστα, μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος δεν απείχε πολύ από ότι για τη Δυτική Γερμανία.¹⁴⁵

Ο Γεώργιος Παπανδρέου υπήρξε ένας αντίπαλος που υποτίμησε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Στις εκλογές του 1963 υπερίσχυσε της ΕΡΕ και ακολούθησε αρκετά διαφορετική πολιτική από τον προκάτοχό του. Ο Παπανδρέου αναδείχτηκε σε έναν χαρισματικό ηγέτη όσον αφορά την εσωτερική πολιτική του κράτους. Γρήγορα όμως αποδείχτηκε ότι την παράταξή του χαρακτήριζε η έλλειψη συνοχής.¹⁴⁶ Την περίοδο της θητείας του καλέστηκε να αντιμετωπίσει σοβαρά ζητήματα, όπως το Κυπριακό αλλά και το σκάνδαλο «ΑΣΠΙΔΑ», όπου εμπλεκόταν και το όνομα του γιού του, που δημιούργησε μεν αρνητικές εντυπώσεις αλλά δεν κατάφερε να επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό ώστε να πλήξει τη μεγάλη δημοτικότητά του. Σε κάθε περίπτωση θέλησε να διαφοροποιηθεί από την ΕΡΕ υιοθετώντας μια πιο φιλελεύθερη πολιτική και στηρίζοντας ένα δημοκρατικότερο πολιτικό σύστημα. Ο Γ. Παπανδρέου δεν

¹⁴² «Πολιτικές Φυσιognωμίες του 20^{ου} αιώνα» του Θανάση Διαμαντόπουλου σελ.56 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, ΑΘΗΝΑ 1996)

¹⁴³ «Ελλάδα 1945-2004» του David Close σελ.164 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΡΑΘΕΝ, 2006).

¹⁴⁴ «Military expenditure and economic growth: A demand and supply model for Greece, 1960–96» των Paul Dunne και Eftychia Nikolaidou σελ. 48-49 (Defence and Peace Economics, 2007).

¹⁴⁵ «Post-war economic growth in Greece 1950-61» του S. Geronimakis σελ.257 (Income and Wealth, 2006).

¹⁴⁶ «Πολιτικές Φυσιognωμίες του 20^{ου} αιώνα» του Θανάση Διαμαντόπουλου σελ.49 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, ΑΘΗΝΑ 1996)

έμεινε καιρό στην εξουσία και σε αυτό συνετέλεσε το ότι δεν μπόρεσε να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με τον Κωνσταντίνο, κατά συνέπεια και με το στρατό, ούτε με την Αμερική ώστε να έχει ισχυρούς συμμάχους.

Η συντηρητική λοιπόν και σε μερικά σημεία αυταρχική πολιτική του Καραμανλή προκάλεσε τελικά τη δυσαρέσκεια των πολιτών ενώ ο Παπανδρέου δεν κατόρθωσε να δημιουργήσει ένα κόμμα με συνοχή που θα έχει διάρκεια στο χρόνο και θα φέρει τη σταθερότητα που είχε ανάγκη η χώρα.

4.3 Εξωκοινοβουλευτικοί θεσμοί

4.3.1 Στρατός - ΙΔΕΑ

Το παρακράτος ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για τη χώρα και τη δημοκρατία, που αναπτυσσόταν διαρκώς μετά τον εμφύλιο πόλεμο και έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις μετά το 1958. Ο Στρατός σαν ομάδα που συγκέντρωνε στα χέρια της εξουσία και είχε συμφέροντα μέσα σε μια κοινωνία άρχισε να λειτουργεί μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

Ο Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών (ΙΔΕΑ) ήταν μια μυστική στρατιωτική οργάνωση αξιωματικών του Ελληνικού Στρατού (η μαζικότερη ίσως που δημιουργήθηκε ποτέ) που πρέσβευε την κοινωνική δικαιοσύνη και έθεσε σαν βασικό της στόχο τη διατήρηση του εθνικού φρονήματος, αλλά κυρίως την εξάρθρωση των παράνομων κομμουνιστικών οργανώσεων. Η συνωμοτική αυτή οργάνωση γνώρισε την ακμή της την περίοδο 1946-1949. Το 1951 μάλιστα προσπάθησε με πραξικόπημα να καταλάβει, ανεπιτυχώς, την εξουσία και ο ΙΔΕΑ την ίδια χρονιά έπαψε να υπάρχει.¹⁴⁷

Κάποιοι αξιωματικοί βέβαια από αυτούς που συμμετείχαν στον ΙΔΕΑ συνέχισαν τη δράση τους μέχρι που το 1958 εμφανίστηκε η Εθνική Ένωση Νέων Αξιωματικών (ΕΕΝΑ) με πρόεδρο τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, το όνομα του οποίου εμπλεκόταν και στον ΙΔΕΑ. Ο μελλοντικός δικτάτορας παρουσιάζεται μάλιστα στα αρχεία του 1958 και 1963 των μυστικών υπηρεσιών της Αμερικής ως ο σωτήρας της Ελλάδας που θα τη προστάτευε από την άνοδο της Αριστεράς που διαφαινόταν από τις εκλογικές διαδικασίες.¹⁴⁸

¹⁴⁷ «Ο στρατός στην Ελληνική Πολιτική, Από την Ανεξαρτησία έως τη Δημοκρατία» του Θάνου Βερέμη σελ. 241-243 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΟΥΡΙΕΡ, ΑΘΗΝΑ 2000).

¹⁴⁸ «Ο στρατός στην Ελληνική Πολιτική, Από την Ανεξαρτησία έως τη Δημοκρατία» του Θάνου Βερέμη σελ. 243-245 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΟΥΡΙΕΡ, ΑΘΗΝΑ 2000).

Πληροφορίες βέβαια για φιλοδικτατορικές οργανώσεις έρχονταν συνεχώς στην επιφάνεια. Ο Παπαδόπουλος μάλιστα φαίνεται να κατασκεύασε κατηγορίες εις βάρος των κομμουνιστών.

Το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου 1967 προκάλεσαν διάφοροι παράγοντες και ένας από αυτούς ήταν οι αλληπάλληλες πολιτικές κρίσεις. Οι στρατιωτικοί επίσης ανησυχούσαν για τις θέσεις τους στην περίπτωση που από τις εκλογές η Ε.Κ. ανέβαινε ξανά στην εξουσία. Τα Ανάκτορα από την πλευρά τους ενίσχυαν με τον τρόπο τους αυτές τις οργανώσεις μιας και ο βασιλιάς φαίνεται ότι επιθυμούσε ένα πραξικόπημα στην περίπτωση που έχανε παντελώς τον έλεγχο. Μάλιστα υποβοηθούσε τις ομάδες αυτές με μετακινήσεις αξιωματικών σε καίριες θέσεις που θα εξυπηρετούσαν τα συμφέροντά τους. Άλλωστε, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, το σύνταγμα του 1952 έδινε στον βασιλιά την εξουσία να απονέμει βαθμούς στους στρατιωτικούς. Το Παλάτι λοιπόν και η στάση του δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για την κατάλυση της Δημοκρατίας μόνο που όπως φάνηκε στη συνέχεια το ίδιο το «δημιούργημα» του, στράφηκε εναντίον του. Υπάρχει όμως και η φήμη ότι η οργάνωση ενός πραξικοπήματος δεν εξυπηρετούσε μόνο το Βασιλιά αλλά και την Αμερική. Αυτό που πάντως φαίνεται σίγουρο από τα αρχεία των μυστικών υπηρεσιών είναι ότι η Αμερική γνώριζε τη δράση των ομάδων των ομάδων αυτών δεν κινήθηκε ώστε να ανακόψει την πορεία τους. Ο Παπανδρέου μάλιστα ανέφερε αργότερα ότι τα μέλη της χούντας δεν ήταν τίποτα περισσότερο από άνδρες που δρούσαν για το Πεντάγωνο και τη CIA.¹⁴⁹

Η πορεία προς τη δικτατορία τελικά θα μπορούσε να αποφευχθεί. Τα όσα συνέβησαν την 21^η Απριλίου ήταν δημιούργημα αυτής της ελλειμματικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας σε συνάρτηση με τις επιλογές της κυβέρνησης, τη δράση του βασιλιά και φυσικά του στρατού.

¹⁴⁹Louis klarevas(2004) Were the Eagle and the Phoenix Birds of a Feather? The United States and the Greek Coup of 1967,p.472 Discussion Paper No. 15 Hellenic Observatory-European Institute London School of Economics.

4.3.2 Παλάτι και ΗΠΑ

Το μεγαλύτερο μερίδιο εξουσίας στην Ελλάδα είχε ο Πρωθυπουργός αλλά στην ουσία περιοριζόταν από το Παλάτι και το Στρατό. Σε ένα κράτος που θεωρείται δημοκρατικό και υποτίθεται ότι κατοχυρώνει δικαιώματα και ελευθερίες, το σύνταγμα και οι νόμοι παραβιάζονται από τις κυβερνήσεις και ο βασιλιάς δείχνει να προσπαθεί με κάθε τρόπο να συγκεντρώσει όλο και μεγαλύτερη εξουσία στα χέρια του. Στην προσπάθεια του αυτή λοιπόν φαίνεται να παρεμβαίνει συνεχώς και να εντείνει την ήδη υπάρχουσα πολιτική κρίση που υπήρχε στην Ελλάδα όλη τη μεταπολεμική περίοδο. Γενικότερα διαφαίνεται από το παλάτι μια συνεχόμενη προσπάθεια να διατηρήσει το θρόνο του και να αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη επιρροή.

Όπως προαναφέρθηκε βέβαια τις σκοπιμότητες του βασιλιά ευνοούσε και το Σύνταγμα του 1952 που του παρέιχε σημαντικές αρμοδιότητες, όπως το να είναι ο άρχων των ενόπλων δυνάμεων.

Το παλάτι λοιπόν παραβίαζε κοινοβουλευτικούς θεσμούς με χαρακτηριστικό παράδειγμα το διορισμό του Κ. Καραμανλή μετά το θάνατο του ΑΛ. Παπάγου, γεγονός που ξεσήκωσε αντιδράσεις. Στην περίπτωση όμως της διακυβέρνησης από την Ένωση Κέντρου ο βασιλιάς έδειξε από νωρίς ότι επιδίωκε την ανατροπή του Παπανδρέου. Για το λόγο αυτό προωθούσε εμμέσως την ΕΡΕ αλλά ταυτόχρονα ενίσχυε και διευκόλυνε τους ανώτατους συνταγματάρχες στα σχέδιά τους περί επέμβασης, για την περίπτωση που έχανε τον έλεγχο.

Η Ουάσιγκτον, από την άλλη πλευρά, έδειξε από νωρίς ότι αρέσκεται στο να κινεί τα νήματα, αυξάνοντας την επιρροή της στην Ελλάδα ήδη από το 1947. Αρχικά παρουσιάστηκε στη χώρα ως ο βασικότερος σύμμαχος της κατά του κομμουνισμού. Ενώ φαίνεται να έχει μια διαρκή επέμβαση στην Ελλάδα είτε ενισχύοντάς τη, είτε επηρεάζοντάς τη είτε μέσω της Πρεσβείας και των μυστικών υπηρεσιών, στην επικράτηση της δικτατορίας ωστόσο φαίνεται να έπαιξε σημαντικό ρόλο.

Η Αμερική γενικότερα φαίνεται να συνεργάζεται με το στρατό εξαιτίας και του Προγράμματος Στρατιωτικής Βοήθειας (MAP) που την περίοδο 1950-1969

εφαρμόζεται και προβλέπει την εκπαίδευση ενός μεγάλου ποσοστού αξιωματικών στη χώρα ή σε άλλες χώρες του εξωτερικού. Στοιχεία της CIA άλλωστε έδειξαν ότι οι κινήσεις των παράνομων οργανώσεων παρακολουθούνταν από νωρίς και δεν ανεκόπησαν.¹⁵⁰

Το 1999 μάλιστα ο Μπίλ Κλίντον, τότε πρόεδρος της Αμερικής, φαίνεται να ζήτησε συγγνώμη από τον Ελληνικό λαό για την υποστήριξη και τη συνεργασία της χώρας του με τη δικτατορία μετά το πραξικόπημα.

¹⁵⁰ «Ο στρατός στην Ελληνική Πολιτική, Από την Ανεξαρτησία έως τη Δημοκρατία» του Θάνου Βερέμη σελ. 252 (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΟΥΡΙΕΡ, ΑΘΗΝΑ 2000).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου έχει τις ρίζες του στον εμφύλιο πόλεμο, αποτέλεσε προϊόν διαφόρων παραγόντων και οι ευθύνες θα πρέπει να επιμεριστούν και σε παθογένειες του παρελθόντος αλλά και στις ηγεσίες. Σαφώς όμως συνέβαλαν και η συνεχόμενη πολιτική αστάθεια, τα πολιτικά λάθη των κυβερνήσεων, ο συντηρητισμός, η καταφυγή πολλές φορές στη χρήση βίας και η κόντρα Συντηρητικών και Φιλελευθέρων που οδήγησε στην πόλωση. Ο στρατός, ο Βασιλιάς και η Αμερική αποτέλεσαν τους εξωκοινοβουλευτικούς παράγοντες που σε συνεργασία με τις εθνικιστικές συνωμοτικές οργανώσεις οδήγησαν τη χώρα σε μια «καχεκτική δημοκρατία».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αλέξης Παπαχελάς (1997), Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας – Ο Αμερικανικός Παράγων, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα.

Σ. Λιναρδάτος (1978), Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Β', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Η. Νικολακόπουλος (2000), Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Ν. Αλιβιζάτος (1955), Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.

Γ. Βούλγαρη, Η. Νικολακόπουλου, Σ. Ριζά, Τ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Στεφανίδη (2011), Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1950-2004, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.

Σ. Λιναρδάτος (1978), Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Γ', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Μ. Παπάζογλου (2012), Σύγχρονη πολιτική ηγεσία – Κρίση και νέα θεμέλια διακυβέρνησης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Ε. Χατζηβασιλείου (2000), Η άνοδος του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην εξουσία 1954-1956, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Σ. Ριζάς (2008), Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο – κοινοβουλευτισμός και δικτατορία, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Richard Clogg (1999), Σύντομη Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα.

David Close (2006), Ελλάδα 1945-2004, Εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη.

Ε. Χατζηβασιλείου (2003), Ελληνική Ευρωπαϊκή Πολιτική 1965-1966 – Επαναδραστηριοποίηση στο Κοινοτικό πλαίσιο, Εκδόσεις ΙΚΜ, Αθήνα.

Σ. Λιναρδάτος (1978), Από τον εμφύλιο στη χούντα – τόμος Ε', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Σ. Ριζάς (2001), Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974 Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Α.Ρήγος, Σ. Σεφεριάδης, Ε. Χατζηβασιλείου (2007), Η «σύντομη» δεκαετία του '60, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Θανάσης Γ. Ξηρός (2008), Κηδεμονευόμενος και προκρούστειος κοινοβουλευτισμός από το Σύνταγμα του 1952 στη δικτατορία των συνταγματαρχών, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα.

Γιάννης Βαρβιτσιώτης (2012), Όπως τα έζησα 1961-1981, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Γιώργος Ο. Αναστασιάδης (1991), Πολίτευμα και κομματικοί σχηματισμοί στην Ελλάδα 1952-1967, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Κώστας Παπαϊωάννου (2008), Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει... ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟ(ΛΟ)ΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ 1944 – 2007, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Ν. Αλιβιζάτος (1995), Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.

Γ. Αθανασάτος, Α. Ρήγος, Σ. Σεφεριάδης (1999), Η Δικτατορία 1967 – 1974 Πολιτικές πρακτικές – Ιδεολογικός λόγος – Αντίσταση, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Θανάσης Διαμαντόπουλος (1996), Πολιτικές Φυσιognωμίες του 20^{ού} αιώνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα.

Θάνος Βερέμης (2000), Ο στρατός στην Ελληνική Πολιτική, Από την Ανεξαρτησία έως τη Δημοκρατία, Εκδόσεις Κούριερ, Αθήνα.

Αντώνης Καρβούνης (2006), Σύγχρονες Μορφές Διακυβέρνησης – Πολιτικά και επικοινωνιακά συστήματα στην εποχή των δικτύων, Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, Αθήνα.

Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος (2004), Οι Ελληνικές Κυβερνήσεις 1843-2004, Αθήνα.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος (1952) Τεύχος πρώτο.

Ξενόγλωσση

Marcus Wheeler (2007) Greek Political Perspectives.

Konstantina E. Botsiou (2009) New Policies, Old Politics: American Concepts of Reform in Marshall Plan Greece, Journal of Modern Greek Studies, Volume 27, Number 2.

Peter Siani-Davies, Stefanos Katsikas (2009) National reconciliation after civil war: The Case of Greece, Journal of Peace Research.

Richard Clogg (1987) Parties and Elections in Greece C. Hurst & CO. London.

Louis klarevas (2004) Were the Eagle and the Phoenix Birds of a Feather? The United States and the Greek Coup of 1967, Discussion Paper No. 15 Hellenic Observatory-European Institute London School of Economics.

Takis S. Pappas (2011) The transformation of the Greek party system since 1951 West European Politics.

S. Geronimakis (2006) Post-war economic growth in Greece 1950-61, Income and Wealth.

Paul Dunne και Eftychia Nikolaidou (2007) Military expenditure and economic growth: A demand and supply model for Greece, 1960–96, Defence and Peace Economics.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

«50 χρόνια από τη δολοφονία Λαμπράκη» στοιχεία από αρχείο διαθέσιμα στο διαδίκτυο <http://www.koutirandoras.gr/>(πρόσβαση στις 3/06/2014).

Εφημερίδα «*Ελευθερία*» άρθρο «Σαν σήμερα 25 Ιουνίου» διαθέσιμο στο διαδίκτυο <http://www.eleftheria.gr/> (πρόσβαση στις 3/08/2014).

Αλέξης Παπαχελάς «Η CIA γνώριζε από «μέσα» την ομάδα Παπαδόπουλου», διαθέσιμο στο διαδίκτυο <http://www.tovima.gr/> (πρόσβαση στις 3/08/2014).

Βουλή των Ελλήνων, <http://www.hellenicparliament.gr/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2014).